

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Ester Kaňovská

Historickoprávní aspekty vzniku tribunálů v Norimberku a Tokiu

Diplomová práce

Olomouc 2015

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Historickoprávní aspekty vzniku tribunálů v Norimberku a Tokiu* vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Brně, dne

.....

Ester Kaňovská

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat panu JUDr. Ondřeji Svačkovi, Ph.D., LL.M., vedoucímu této diplomové práce, za cenné rady a pomoc při jejím zpracování a dále svým rodičům, za stálou podporu v průběhu studia, jakož i rodině a přátelům, kteří pomohli vždy, když jsem to potřebovala.

Obsah

Úvod	6
1. Norimberský proces.....	8
1.1 Pozadí procesu.....	8
1.2 Právní základy Mezinárodního vojenského soudního dvora.....	12
1.3 Obžalovací spis	18
1.4 Skutkové podstaty zločinů a spiknutí.....	21
1.4.1 Spiknutí	21
1.4.2 Zločiny proti míru	23
1.4.3 Válečné zločiny	26
1.4.4 Zločiny proti lidskosti	28
1.5 Strany a osobnosti procesu.....	31
1.5.1 Složení soudu	31
1.5.2 Obžaloba	31
1.5.3 Obhajoba	32
1.5.4 Obžalování	33
1.5.5 Zločinecké organizace.....	33
1.6 Československý vyslanec v Norimberku	35
1.7 Verdikt tribunálu	36
2. Tokijský proces.....	37
2.1 Pozadí procesu.....	37
2.2 Právní základy Mezinárodního vojenského tribunálu pro Dálný východ	38
2.3 Obžaloba	38
2.4 Skutkové podstaty zločinů	39
2.4.1 Zločiny proti míru	39
2.4.2 Spiknutí	41
2.4.3 Válečné zločiny	42
2.4.4 Zločiny proti lidskosti	43
2.5 Strany a osobnosti procesu.....	43
2.5.1 Soudci.....	43
2.5.2 Obžaloba	44
2.5.3 Obhajoba	45
2.5.4 Obžalování	46
2.6 Je císař válečný zločinec?	46
3. Odkaz poválečných procesů	48
3.1 Nařízení č. 10 Spojenecké kontrolní rady	48

3.2 Norimberské zásady	48
3.3 Právní dokumenty OSN a Červeného kříže	49
3.4 Mezinárodní trestní tribunály OSN	50
3.5 Mezinárodní trestní soud	52
Závěr	54
Přílohy	59
1. Obžalování v Norimberském procesu	59
2. Obžalování v Tokijském procesu	63
3. Norimberské zásady	65
Seznam použitých zdrojů	68
Shrnutí	73
Summary	74
Klíčová slova / Key words	75

Úvod

Tato diplomová práce se zabývá Norimberským a tokijským procesem, které proběhly po druhé světové válce, jejich srovnáním a vlivem na mezinárodní právo.

Téma diplomové práce jsem si vybrala ze dvou důvodů, zaprvé zapůsobil můj zájem o historii, především potom o první polovinu 20. století a válečné konflikty. Dalším impulsem byla skutečnost, že tato problematika spadá do oblasti mezinárodního práva veřejného, které mě zajímá již od počátku studia na právnické fakultě a kterému bych se chtěla nadále věnovat.

Norimberský proces s hlavními německými nacisty, na kterém se usnesly vítězné mocnosti po druhé světové válce, byl prvním mezinárodním soudním procesem, který položil právní základy následujícím mezinárodním tribunálům, zejména procesu s válečnými zločinci v Tokiu. Statut Mezinárodního vojenského soudního dvora (dále jen „Statut“) v Norimberku, na základě něhož se proces konal, rozlišoval odpovědnost obžalovaných za spiknutí, zločiny proti míru, válečné zločiny a zločiny proti lidskosti. Tento soudní proces také představuje důležitý milník pro mezinárodní právo, především pak mezinárodní právo trestní. Řada právních dokumentů vzniknuvších v druhé polovině 20. století reflektuje právní principy a skutkové podstaty zločinů zakotvené ve Statutu Mezinárodního vojenského soudního dvora (zkráceně „Norimberský tribunál“) a nese tak jeho odkaz. V této práci budou kladeny následující výzkumné otázky: Bylo ustavení Mezinárodního vojenského soudního dvora v Norimberku pro všechny vítězné mocnosti logickým vyústěním konce války? Jaký byl soudobý pohled na skutkové podstaty spiknutí a zločinů obsažených ve Statutu? Které osobnosti sehrály v Norimberku a v Tokiu důležitou úlohu? Do jaké míry vycházel tokijský proces z dřívějšího soudu s válečnými zločinci v Norimberku? Jak konkrétně Norimberský proces ovlivnil vývoj mezinárodního práva?

Cílem práce je zaměřit se na důležité právní dokumenty, které vznik mezinárodních trestních tribunálů umožnily, analyzovat skutkové podstaty zločinů popsanych v obžalobě, poskytnout přehled významných osobností účastnících se na mezinárodních vojenských procesech, srovnat činnost Mezinárodního vojenského soudního dvora v Norimberku a Mezinárodního vojenského tribunálu pro Dálný východ a stručně zmapovat vývoj mezinárodního práva v návaznosti na vznik a působení mezinárodních poválečných tribunálů.

Vzhledem ke zvolenému tématu budu používat hlavně zahraniční literaturu, zejména monografie a sborníky věnované dané problematice a články z odborných časopisů. Psaní práce mi v tomto ohledu ulehčí i fakt, že budu mít během pracovní stáže výjimečnou možnost čerpat z bohatých zdrojů knihovny Mírového paláce, jenž se nachází v těsné blízkosti

Mezinárodního soudního dvora v Haagu. Nutno zmínit, že literatura k danému tématu není v českých knihovnách hojně zastoupena, a to jak česká, tak i cizojazyčná. Čerpat budu také z právních dokumentů, které jsou přístupné v elektronické podobě na stránkách projektu Avalon a na stránkách OSN. Dále budu používat i česky psané prameny, zejména pak výbornou publikaci od autorů Joe J. Heydeckera a Johannesse Leba – Norimberský proces nebo knihu nazvanou Tokijský proces od Bernarda Röllinga a Antonia Cassese.

Při psaní této práce bude použita metoda analytická, zejména u zpracování právních dokumentů, dále metoda deskriptivní a komparativní. Komparativní metodu zvolím především při srovnání Norimberského procesu a mezinárodního tribunálu v Tokiu. Deskriptivní metoda potom bude převládat zvláště při popisu souvisejících historických skutečností.

Práce je členěna na tři hlavní kapitoly, jejich podkapitoly, úvod a závěr. První kapitola se zabývá Norimberským procesem. Nejprve je prostor věnován cestě za vytvořením orgánu, který měl za úkol potrestat nacistické zločince. Následně se práce věnuje rozboru základních právních pramenů Norimberského tribunálu a analýze skutkových podstat zločinů zahrnutých v obžalovacím spisu. V další části je pak prostor věnován osobnostem procesu a stranám, které stály před soudem proti sobě, tedy obžalobě a obhajobě. Není opomenut ani významný československý právník Gen. prof. JUDr. Bohuslav Ečer a jeho působení v Norimberku. První kapitolu ukončuje rozsudek tribunálu, který se zapsal do dějin a stal se důležitým okamžikem pro vývoj mezinárodního práva trestního.

Druhá kapitola pojednává o Mezinárodním vojenském tribunálu pro Dálný východ v Tokiu. Úkolem této kapitoly je srovnat oba poválečné tribunály a nalézt hlavní rozdíly, ale i podobnosti. Právní dokumenty zde nejsou analyzovány do takových podrobností jako v předchozí části práce, pozornost je věnována především odlišnostem. Nejsou opět opomenuty osobnosti a účastníci procesu, tedy soudci, žalobci, obhájci a obžalovaní. Poslední podkapitola potom řeší rozporuplné postavení japonského císaře ve válečném období a jeho absenci u tokijského tribunálu.

Třetí kapitola popisuje odkaz poválečných procesů. Nejprve se soustředí na nařízení, na základě kterého mohli být před soud postaveni i zajatci, kteří nebyli souzeni jako hlavní váleční zločinci v prvním Norimberském procesu. Dále se práce zaměřuje na proces formování Norimberských zásad a právní dokumenty přijaté na půdě OSN a Červeného kříže, na jejichž znění měly vliv principy potvrzené či utvořené před mezinárodními tribunály. V následující části jsou zmíněny ad hoc tribunály OSN a konečně i vznik Mezinárodního trestního soudu.

1. Norimberský proces

1.1 Pozadí procesu

To, že po druhé světové válce proběhne velký mezinárodní proces s nacistickými zločinci, nebylo zdaleka přáním všech vítězných mocností. Pozitivně se k této možnosti stavěly pouze Spojené státy americké, ostatní země pochybovaly především o možnosti poskytnout obžalovaným svobodnou obhajobu.

Poprvé bylo rozhodnutí potrestat osoby odpovědné za válečné zločiny zformováno v tzv. Svatojakubské deklaraci přijaté vládami okupovaných zemí na III. mezispojenecké konferenci, která proběhla v lednu 1941 v Londýně. V říjnu 1942 byla taktéž v Londýně založena vládami 17 zemí Mezispojenecká komise pro válečné zločiny (United Nations War Crimes Commission, dále jen UNWCC). Nejdůležitějším úkolem komise bylo získávání svědeckých výpovědí a shromažďování důkazů o spáchaných zločinech.¹ Jednou ze zakládajících vlád byla i československá exilová vláda, která do této komise v roce 1943 jmenovala svým zástupcem JUDr. Bohuslava Ečera.² Kromě výše jmenovaných činností přišla UNCWW v září 1944 s návrhem Úmluvy o založení Soudního dvora pro válečné zločiny při OSN (United Nations War Crimes Court). U tohoto soudu se mělo vést soudní řízení s osobami, které budou komisí obviněny z porušení zákonů a obyčejů vedení války. Nicméně soud neměl být touto skutkovou podstatou limitován, termín „porušení zákonů a obyčejů války“ zde byl míněn spíše jako obecné označení, které mělo soudu propůjčit větší volnost v jeho výkladu za účelem uskutečnění úmyslů uvedených v Moskevském prohlášení (viz níže). Mimoto návrh úmluvy obsahoval ustanovení, které umožňovalo použít Martensovu klauzuli³ vycházející z preambule Haagské úmluvy z roku 1899.⁴

Za další významný počín na cestě k vytvoření válečného tribunálu lze jistě považovat Moskevskou konferenci konanou na podzim 1943, která byla londýnským deníkem Times označena za nejvýznamnější diplomatickou událost od započetí války. Konferenci tvořilo 12

¹ LEEB, Johannes., HEYDECKER, J. Joe. *Norimberský proces*. Praha: Ikar, 2007, s. 113-115.

² NOVOTNÁ, Monika. *Život a dílo prof. JUDr. Bohuslava Ečera*. Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 3.

³ Martensova klauzule byla poprvé použita na návrh ruského publicisty Fjodora Fjodoroviče Martense v preambuli Haagské úmluvy II z roku 1899 a následně i v Haagské úmluvě z roku 1907, Ženevské konvenci z roku 1949 atd. V preambuli tedy stojí, že Vysoké smluvní strany považují za vhodné do doby, než bude vydána komplexnější kodifikace o zákonech války, prohlásit, že v případech, které nebudou zahrnuty v ujednáních úmluvy, se obyvatelé a válčící strany ocitají pod ochranou obecných zásad právních uznávaných civilizovanými národy a principy, které vyplývají ze zásad lidskosti a diktátem veřejného svědomí. CASSESE, A. *International law*. New York: Oxford University Press, 2005, s. 160.

⁴ BOOT, Matcheld. *Genocide, crimes against humanity, war crimes: Nullum crimen sine lege and the subject matter jurisdiction of the international criminal court*. New York: Intersentia, 2002, s. 183-185.

setkání ministrů zahraničí tří hlavních spojeneckých mocností – za Velkou Británii Anthony Eden, Cordell Hull za Spojené státy americké a Vjačeslav Molotov za Sovětský svaz. Dále se jednání účastnil také Josif V. Stalin a čínský velvyslanec Foo Ping Sheung. Pro budoucí existenci Norimberského procesu je z prohlášení, přijatých v Moskvě, nejvýznamnější Prohlášení o zvěrstvech, pod které se podepsali Churchill, Stalin a Roosevelt⁵. Prohlášení varovalo ty, kteří se doposud válečných zločinů nedopustili, před stíháním a nastolením spravedlnosti. Současně v něm bylo deklarováno, jak bude s válečnými zločinci naloženo. Ti Němci, kteří se podíleli na rozsáhlých popravách italských důstojníků, francouzských, holandských, belgických a norských rukojmí či krétských rolníků a na vyvražďování obyvatel Polska a Sovětského svazu, budou vydáni do země, ve které se svých zločinů dopustili, a souzeni podle práva těch, na kterých se ohavností dopustili. Ti ze zločinců, jejichž činy nelze zeměpisně ohraničit, potom budou potrestáni na základě společného rozhodnutí spojeneckých vlád.⁶ Z Prohlášení o německých zvěrstvech tak poprvé vyplývá vážný a především společný úmysl zúčastněných vlád na stíhání a potrestání válečných zločinců. Ne, že by takový úmysl nebyl veřejně projeven již dříve, ale vždy se jednalo pouze o jednostranný manifest jednotlivých státníků. Proto lze tomuto prohlášení přisuzovat prvenství a velký význam na cestě za nastolením mezinárodní spravedlnosti.⁷

A právě pojem „společné rozhodnutí spojeneckých vlád“ byl předmětem mnohé polemiky a diskuze. Co si pod tímto termínem představoval Stalin, vyšlo najevo na konferenci Velké trojky v Teheránu v roce 1943. Při četných přípitech, které probíhaly po celou dobu jednání, Stalin pozvedal sklenice se slovy „*na spravedlnost popravčí čtyř*“ či na „*vyřízení alespoň padesáti tisíc Němců*“. To však velice rozhněvalo Churchilla, který s takovým pojetím společného rozhodnutí spojeneckých vlád kategoricky nesouhlasil a odvolával se na britské pojetí práva a nesouhlas britského lidu s masovými vraždami. Roosevelt se z tohoto konfliktu snažil vyváznout s humorem a na Stalinův dotaz na jeho názor odpověděl, že by snad poprava 49 500 válečných zločinců mohla stačit.⁸ Jeho žert však nebyl daleko od toho, jak ve skutečnosti o potrestání Němců Roosevelt smýšlel. I když na veřejnosti velkolepě prohlašoval, že nacističtí zločinci musí být pronásledováni až na konec světa,

⁵ CLOKIE, Hugh. *Behind the Headlines: Moscow Conference*. Toronto: Canadian Institute of International Affairs & Canadian Association for Adult Education, 1943.

⁶ *The Moscow Conference; 1943* [online]. Yale Law School: Lillian Goldman Law Library 2008 [cit. 9.10.2014]. Dostupné z: <<http://avalon.law.yale.edu/wwii/moscow.asp>>

⁷ NEUMANN, Franz, Herbert MARCUSE, Otto KIRCHHEIMER a Raffaele LAUDANI. *Secret reports on Nazi Germany: the Frankfurt School contribution to the war effort*. Princeton: Princeton University Press, 2013, s. 455-456.

⁸ LEEB, HEYDECKER.: *Norimberský proces...*, s. 117-121.

v soukromí se spíše přikláněl k absenci mezinárodního procesu. Stalinovými přípitky o vyřízení padesáti tisíců německých důstojníků poté ještě bavil tehdejšího polského premiéra Mikolajczyka, když jej v červnu 1944 hostil v Bílém domě. Dále svůj pohled na věc jasně vyjádřil v rozhovoru s ministrem financí Morgenthauem, který jej přišel zpravit o evropských plánech s Němci, které dle něj byly příliš mírné. Roosevelt tehdy podotkl, že s Němci se v rukavičkách jednat nebude a že nehovoří pouze o nacistech, ale i o celém německém národě. Taky dodal znepokojující poznámku, že se tento národ musí buď vykastrovat, nebo s ním zacházet takovým způsobem, aby se již nerodili lidé, kteří by se chtěli navracet k nacistickým kořenům.⁹

S tvrdými odvetnými opatřeními pro válečné zločince přišel ve svém plánu nazvaném „*Memorandum pro prezidenta Roosevelta*“ ministr financí Henry Morgenthau Jr. Navrhoval, aby byl sepsán list nacistických arcizločinců, jejichž vinu Spojené národy všeobecně uznávají, a co nejdříve předán vojenským orgánům. Ty je potom měly bezodkladně identifikovat a postavit ihned před popravčí četou. K trestu smrti měli být vojenskou komisí odsouzeni i ti zločinci, kteří nesou odpovědnost za smrt jiné lidské bytosti, nebo kteří se na takovém činu podíleli. Za tyto činy se považovala smrt způsobená porušením válečných pravidel (rules of war), zabití rukojmích v rámci odvetného činu a zabití jiného pro jeho národnost, rasu, politické vyznání či barvu pleti.¹⁰ Pro Němce, kteří se dopustili méně závažnějších činů, chystal Morgenthau deportaci do zemí Spojenců, aby se tam podíleli na jejich obnově po válečném běsnění. Tento plán však prosákl na veřejnost a dostal se až k uším říšského ministra propagandy Goebbelse. Ten neváhal a přesvědčoval německé vojáky, že je lepší zemřít hrdinně v boji než padnout do rukou nepřítele a být popraven.¹¹ S myšlenkou ministra financí však nesouhlasil jiný člen vlády, Henry L. Stimson, ministr války. Považoval Morgenthauův plán za možné ohrožení míru, prosperity a stability v poválečné Evropě. Reagoval tedy svým vlastním „*Memorandem odporujícím Morgenthauově plánu*“. Nesouhlasil zejména s popravou válečných zločinců po pouhém zadržení a identifikaci a obhajoval myšlenku řádného soudního řízení poskytujícího alespoň nejzákladnější aspekty Listiny práv Spojených států amerických (Bill of Rights). Mimo jiné Stimson prosazoval řádné oznámení obvinění, právo být slyšen a právo povolát svědka pro svou obhajobu. Také zastával názor, že by měl být zřízen mezinárodní tribunál za účelem přelíčení s hlavními

⁹ IRVING, David. *Nuremberg: the Last Battle*. London: Focal Point Publications, 1999, s. 4-6.

¹⁰ MARRUS, R. Michael. *The Nuremberg war crimes trial, 1945-46: a documentary history*. Boston: Bedford Books, 1997, s. 24-26.

¹¹ GINSBURGS, George., KUDRIAVTSEV, V. Nikolajevič. *The Nuremberg Trial and International Law*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers Group, 1990, s. 62.

představiteli nacistického režimu. Prezident Roosevelt se přiklonil k Stimsonovu úhlu pohledu a jeho domluva s Churchillem z Quebecké konference, čerpající v některých bodech z Morgenthauova plánu, se ukázala pomíjivou.¹²

Hledání konsensu o společném rozhodnutí bylo předmětem politických jednání i na další konferenci v Jaltě. Zde již Churchill při rozhovoru se Stalinem jasně formuloval svou vizi potrestání nacistických zločinců skrze soudní proces, Stalin protentokrát toto stanovisko jen diplomaticky přešel s návrhem, aby se tím dále zaobírali ministři zahraničí.

Churchillův zápal pro věc však ve Velké Británii nesdíleli zdaleka všichni, především Foreign Office v Londýně (britské ministerstvo zahraničí) zastával zcela opačné stanovisko a proti procesu se postavil. Převládal zde názor, že mezinárodní tribunál bude příliš pomalý a jeho pravomoc bude diskutabilní. Také se vynořily obavy, že by takový proces mohl dát nacistickým vůdcům do rukou zbraň zvanou propaganda. Jako nejlepší se Britům jevilo řešení „zbavit se nacistických vůdců skrze politické prostředky“ (rozumějme tedy popravou) a méně významné válečné zločince poslat k potrestání do zemí, ve kterých se svých činů dopustili.¹³ Ve Francii a Rusku panovaly obdobné nálady. Britský ministr zahraničí Anthony Eden, při snaze najít zlatou střední cestu mezi popravou a soudem, přišel s nápadem inspirovaným Napoleonovou internací na Elbě. Podle něj měli být hlavní váleční zločinci vykázáni k nucenému pobytu na nějakém příhodném ostrově. O této myšlence se začalo mluvit jako o „plánu Napoleon“ a na určitou dobu se o něm skutečně uvažovalo. Tyto úvahy ale důrazně ukončila americká vláda, která dala jasně najevo, že na procesu stále trvá.¹⁴

Jednotný konsensus na mezinárodní úrovni tedy neexistoval ani více než rok a půl po společném Moskevském prohlášení o potrestání válečných zločinců. Psal se duben 1945 a válka se pomalu chýlila ke konci, rozhodnutí o dalším společném postupu již bylo nezbytné. Mužem činu se stal čerstvě zvolený prezident Truman, který rozhodl, že Amerika musí převzít velení, aby Spojenci neskončili ve slepé uličce. K splnění tohoto cíle si vybral soudce Nejvyššího soudu USA Roberta Houghwouta Jacksona, právě on měl dle něj USA zajistit u tribunálu dominantní postavení. 26. dubna odpoledne požádal Truman svého poradce Sama Rosenmana, který se na výběru Jacksona jako zástupce USA v Norimberku také angažoval, aby Jacksonovi jeho rozhodnutí telefonicky oznámil. Na pozdějším jednání s Rosenmanem Jackson váhal, jestli má místo opravdu přijmout. Za prvé si vzpomněl na řeč, kterou nedávno pronesl a ve které obhajoval popravu válečných zločinců bez procesu. Obával se, že by tato

¹² MARRUS: *The Nuremberg war crimes...*, s. 26-28.

¹³ GINSBURGS, KUDRIAVTSEV: *The Nuremberg Trial...*, s. 62.

¹⁴ LEEB, HEYDECKER: *Norimberský proces...*, s. 121-123.

skutečnost mohla později uškodit prezidentovi. Rosenman ho však ujistil, že se nemusí znepokojovat. Dále si nebyl jistý, jestli jej řízení trestního stíhání hlavních válečných zločinců neodvede na příliš dlouho dobu od jeho povinností na Nejvyšším soudě. Nakonec byly jeho pochyby rozptýleny a Jackson návrh akceptoval se slovy, která si poznamenal do svého deníku: „*Nabídkou jsem nesmírně potěšen, avšak současně jsem zkoušen obtížností úkolu*“.¹⁵

Po příchodu Jacksona na scénu to začalo vypadat, že se blýská na lepší časy. Budoucí hlavní norimberský žalobce začal nejdříve cestovat po Evropě a se zvláštním pověřením od prezidenta Trumana projel velkou část Německa a účastnil se několika schůzek v Paříži a Londýně, kde se snažil o nevyhnutelnosti procesu přesvědčit i ostatní strany.¹⁶

Konečné ano válečnému tribunálu zaznělo na ustavující konferenci OSN v San Francisku. Rosenman, společně s tajemníkem amerického prezidenta Edwardem Stettiniusem, zde 3. května 1945 představil návrh dohody nazvané Potrestání válečných zločinců Molotovovi a Edenovi. O čtyři dny později se všichni výše jmenovaní shodli na tom, že váleční zločinci budou postaveni před mezinárodní tribunál, který rozhodne o jejich vině a trestu.¹⁷

1.2 Právní základy Mezinárodního vojenského soudního dvora

I když se Spojenci konečně dohodli na konání mezinárodního procesu, zbýval ještě nelehký úkol jej právně zakotvit a vytvořit pro jeho fungování soudní řád. Na obtížnosti tomu neubíral ani fakt, že právní systémy všech čtyř mocností se více či méně lišily. Jackson však nadále věřil, že se na dokumentu dohodnou co nejrychleji a bez větších rozepří. Pravda ale tentokrát na jeho straně nestála.¹⁸

V Londýně, kde se poprvé idea mezinárodního tribunálu zrodila a kde konečně mělo dojít k jejímu úspěšnému naplnění, se 26. června 1945 sešli představitelé čtyř vítězných mocností. V čele delegace USA stál samozřejmě soudce Jackson, Velkou Británii zastupoval generální prokurátor sir David Maxwell, Francie vyslala radu apelačního soudu Roberta Falca a za Sovětský svaz se zúčastnil generál Jola T. Nikičenko.¹⁹

V návaznosti na konferenci v San Francisku měla rozhodující úlohu opět americká delegace a mantinely diskuzi určoval taktéž americký koncept dohody. O konečné podobě

¹⁵ IRVING: *Nuremberg: the Last Battle...*, s. 32-34.

¹⁶ LEEB, HEYDECKER: *Norimberský proces...*, s. 123-124.

¹⁷ IRVING: *Nuremberg: the Last Battle...*, s. 34-35.

¹⁸ GINSBURGS, KUDRIAVTSEV: *The Nuremberg Trial...*, s. 67.

¹⁹ LEEB, HEYDECKER: *Norimberský proces...*, s. 125.

dokumentu a vůbec celého procesu se v Londýně diskutovalo několik týdnů. Ze začátku se tak dělo v celkově podezřívavé atmosféře. Jackson se obával, na základě informace vyplývající ze zprávy britské tajné služby, že Rusové budou chtít prosadit své sovětské metody, a Rusové zase rozšiřovali pomluvy o tom, že Hitler stále žije a je zadržován v britské okupační zóně, aby mohl být později použit jako páka proti Rusku. Všechny státy ale byly zajedno, když přišlo na kontroverzní povahu politických aspektů tribunálu. Všichni se dohodli, že trestné činy, o kterých se v Norimberku rozhodne, budou čistě jen takové skutky, kterých se dopustili nacisti. Toto rozhodnutí vyvěralo z obavy, aby nedošlo na činy, kterých se za války mohli dopustit i Spojenci.²⁰

Další záležitostí, se kterou se delegace v Londýně potýkala, byla problematika mezinárodního práva. Především určení, zda skutky obsažené v obžalobě porušují ustanovení platného mezinárodního práva. K tomuto bodu jednání podotkl sir Maxwell, že bude prostě a jednoduše stanoveno, co je mezinárodní právo, aby se při soudním jednání nezabředávalo do složitých úvah. To se formálně vyřešilo jednáním jen o takových porušeních mezinárodního práva obsažených ve stanovách tribunálu.

Dále bylo potřeba vyřešit otázku osobní odpovědnosti osob, které se přičinily na rozpoutání války, avšak neporušily předpisy mezinárodního práva a nedopustily se kriminálních činů. V tomto případě pomohla americká konstrukce pojmu spiknutí²¹ a uplatnění politické odpovědnosti.²² Podle očekávání bylo spiknutí trnem v oku pro Francii a Sovětský svaz. Francouzská delegace na spiknutí hleděla jako na „*barbarský právní přežitek nehodný moderního pojetí práva*“. Celkem trvalo vyjednávání o zařazení termínu spiknutí do statutu soudu dlouhých šest týdnů a z popudu Sovětského svazu byl pojem přeformulován na „*společný plán a spiknutí*“.²³ Problematice osobní odpovědnosti v mezinárodním právu se během války věnoval i uznávaný právní teoretik Hans Kelsen. Ten zastával stanovisko, že pokud má být jedinec potrestán před mezinárodním soudem za činy, na které se hledí jako na akty státu, musí stát, jehož je občanem, přistoupit k mezinárodní smlouvě, která individuální odpovědnost umožňuje, jinak je nutné povolávat k odpovědnosti stát. Ještě před uzavřením Londýnské dohody Kelsen napsal, že mezinárodní smlouva, která propůjčuje soudu pravomoc potrestat jednotlivce za činy, kterých se dopustili v úředním postavení a které nebyly v době

²⁰ MARRUS: *The Nuremberg war crimes...*, s. 44.

²¹ S myšlenkou skutkové podstaty spiknutí přišel plukovník Murray Bernays z Generálního štábu armády USA při vypracování právního rámce a postupů pro Mezinárodní vojenský tribunál v Norimberku. Bernays byl přesvědčen, že velká část nacistických zločinů se odehrála již před zahájením války. Proto považoval za vhodné obvinít nacisty ze spolčení za vedením agresivních válek, které lze sledovat již od té doby, co se nacisti dostali k moci. GINSBURGS, KUDRIAVTSEV: *The Nuremberg Trial...*, s. 63.

²² LEEB, HEYDECKER: *Norimberský proces...*, s. 127-128.

²³ GINSBURGS, KUDRIAVTSEV: *The Nuremberg Trial...*, s. 67-68.

jejich spáchání trestné, představuje normu mezinárodního trestního práva se zpětnou účinností.²⁴

Téma, o kterém se oficiálně nejednalo, ale po letech Jackson přiznal, že předmětem diskuze přece jen bylo, bylo letecké bombardování. Důvodem k tiché dohodě o absenci tohoto bodu v obžalovacím spisu byla zejména snaha vyhnout se před soudem vzájemnému obviňování.²⁵

Za pojmenování Norimberského tribunálu vděčíme Jacksonovi. To, kde bude mezinárodní tribunál zřízen, bylo předmětem především americko-ruské polemiky. Nikičenko prosazoval jako sídelní město Sověty ovládaný Berlín, Jackson považoval za vhodnější Norimberk v americké okupační zóně. Na své představě trval do takové míry, až vyhrožoval, že Amerika bude jednat v celé věci samostatně nebo že on osobně končí, pokud projde sovětský návrh.²⁶ Britům zase přišel vhodný Mnichov. Nakonec Sověti přistoupili na Jacksonův návrh pod podmínkou, že stálým sídlem soudu bude Berlín a Norimberk bude závazně dějištěm prvního procesu. A tak bylo rozhodnuto, město říšských sjezdů a oslav Hitlerových vítězství se tak mělo stát také městem, kde nacisté najdou svou spravedlnost.²⁷

Když nakonec po téměř měsíc a půl trvajícím jednání čtyři vítězné mocnosti dosáhly konsensu, podepsaly dohodu o Mezinárodním vojenském²⁸ tribunálu (London Agreement nebo také Charter of the International Military Tribunal) s připojeným statutem soudu v Church House v Londýně, 8. srpna 1945 v jedenáct hodin dopoledne.²⁹

Samotná Londýnská dohoda byla stručným dokumentem, tvořilo ji pouze sedm článků. Její celý název zněl Dohoda o stíhání a potrestání hlavních válečných zločinců evropské Osy. Ve své preambuli se dovolávala Moskevského prohlášení, konkrétně ustanovení o potrestání zločinců, jejichž činy nelze zeměpisně určit, společným rozhodnutím spojeneckých vlád. Dále je tato myšlenka rozvedena v článku 1, který stanoví, že takoví váleční zločinci mohou být souzeni jako jednotlivci nebo jakožto členové organizace či skupiny, případně v obou možných postaveních. V článku 3 dohoda ustavuje povinnost všech signatářů umožnit stíhání a postavení před soud hlavních válečných zločinců, kteří jsou

²⁴ KELSEN, Hans. Collective and Individual Responsibility in International Law with Particular Regard to the Punishment of War Criminals. *California Law Review*, 1943, roč. 31, č. 5, s. 530–571.

²⁵ LEEB, HEYDECKER: *Norimberský proces...*, s. 128-129.

²⁶ MARRUS: *The Nuremberg war crimes...*, s. 46-47.

²⁷ LEEB, HEYDECKER: *Norimberský proces...*, s. 128-129.

²⁸ Proč byl v názvu tribunálu použit přívlastek „vojenský“ vysvětlil po konání soudního líčení sám Jackson. Hlavním důvodem tohoto označení bylo odlišit jej od civilních soudů, aby se tak na něj nemohly vztahovat žádné precedenty a naopak, aby nemohl vytvořit budoucí precedent pro civilní soudy. Navíc se proces konal v Německu, které nemělo řádně zvolenou vládu a jehož území bylo spravováno vojenskými jednotkami. IRVING: *Nuremberg: the Last Battle...*, s. 108.

²⁹ IRVING: *Nuremberg: the Last Battle...*, s. 93.

v jejich detenci. Dále musí taktéž vynaložit veškeré nutné úsilí, aby mohli být šetřeni a souzeni i ti zločinci, kteří nejsou v držení žádné smluvní strany. K Londýnské dohodě mohla přistoupit jakákoliv členská vláda OSN³⁰ a v platnost vešla v den podpisu.³¹

Nedílnou součástí Londýnské dohody byl již obsáhlejší (30 článků) Statut Mezinárodního vojenského soudního dvora.

V prvním článku Statut provádí Londýnskou dohodu a na jejím základě zřizuje Mezinárodní vojenský tribunál, který bez prodlení a spravedlivě potrestá hlavní válečné zločince z evropských zemí Osy. Dále zmiňuje, že každý signatářský stát jmenuje jednoho soudce a jeho náhradníka. Aby byl tribunál usnášeníschopný, je třeba přítomnosti všech jeho členů, kteří si ze svého středu vždy vyberou předsedu. Ten rozhoduje v případě rovnosti hlasů, to však neplatí při odsouzení a rozhodování o trestech. V takovém případě je potřeba alespoň tři souhlasných hlasů členů tribunálu. Poslední článek první části taktéž umožňuje v případě potřeby zřízení dalších tribunálů, které by byly založeny na stejných principech a postupovaly podle Statutu.

Druhá část Statutu je věnována soudní pravomoci a základním principům. Velmi důležitým, nejkulí nejdůležitějším, je článek 6 podávající výčet zločinů spadajících do pravomoci tribunálu. V jurisdikci soudního dvora tedy byly zločiny proti míru, válečné zločiny a zločiny proti lidskosti.³² V tomto článku se objevuje již dříve zmiňovaný pojem „spiknutí“ z dílny Murraye Bernayse. Statut jej však uvádí pouze v ustanovení podávající charakteristiku zločinů proti míru: „*To jest osnování, příprava, podněcování nebo rozpoutání útočné války...anebo účast na společném plánu nebo spiknutí k provedení čehokoliv z toho, co je uvedeno výše.*“ V definicích dalších dvou zločinů jej již nenalezneme, což je nepochybně výsledkem kompromisu učiněného kvůli Francii a Rusku v rámci jednání v Londýně. Neméně sporným se může zdát poslední odstavec článku 6 znějící: „*Vůdcové, organizátoři, podněcovatelé a spolupachatelé podílející se na přípravě a provádění společného plánu nebo spiknutí za účelem spáchání některého z výše uvedených trestných činů jsou odpovědni za všechny činy všech osob při provádění takového plánu*“. Bradley Smith, uznávaný historik druhé světové války, však argumentuje, že i když na první pohled by se mohlo zdát, že tato

³⁰ K Londýnské dohodě přistoupilo 19 dalších států: Řecko, Dánsko, Jugoslávie, Nizozemsko, Československo, Polsko, Belgie, Etiopie, Austrálie, Honduras, Norsko, Panama, Lucembursko, Haiti, Nový Zéland, Indie, Venezuela, Uruguay a Paraguay. BOOT: *Genocide, crimes against humanity*..., s. 185.

³¹ *Nuremberg Trial Proceedings Vol. 1; London Agreement of August 8th 1945* [online]. Yale Law School: Lillian Goldman Law Library 2008 [cit. 21.10. 2014]. Dostupné z: < <http://avalon.law.yale.edu/imt/imtchart.asp> >

³² *Nuremberg Trial Proceedings Vol. 1; Charter of the International Military Tribunal* [online]. Yale Law School: Lillian Goldman Law Library 2008 [cit. 21.10. 2014]. Dostupné z: < <http://avalon.law.yale.edu/imt/imtconst.asp> >

věta byla do Statutu přidána s úmyslem vytvořit další samostatnou skutkovou podstatu zločinu spiknutí i pro zločiny proti lidskosti a válečné zločiny, není tomu tak. Při bližším zkoumání je nutné vzít v potaz systematiku článku 6, kdy všechny tři zločiny jsou označeny písmeny a), b), c) a u poslední věty ustanovení takové označení absentuje. Dále je nutné si uvědomit, že termín „spiknutí a společný plán“ je použit pouze ve znění definice zločinu proti míru, a proto je velmi nepravděpodobné, aby poslední věta článku 6 umožňovala její vztahování na všechny tři dříve uvedené zločiny. Proto lze mít za to, že poslední odstavec má za úkol poukázat na fakt, že hlavní váleční zločinci byli osobně odpovědní za všechny krutosti a zvěrstva, která byla spáchána na základě jejich zlovolných plánů, nikoliv aplikovat odpovědnost za společný plán a spiknutí i na zločiny proti lidskosti a válečné zločiny.³³

Dále druhá část zmiňuje neexistenci imunity pouze pro úřední postavení, ať už jako hlavy státu či odpovědných úředníků ve veřejných úřadech. Taková skutečnost nepovede k zproštění odpovědnosti nebo zmírnění trestu.³⁴ Nárok na takovou imunitu byl považován za přežitek, který přetrvával z dob monarchie, kde se na hlavu státu hledělo jako na nedotknutelného a pomazaného panovníka. Právní teoretik Max Radin s absentující imunitou hlavy státu a odpovědných úředníků souhlasil a nedomníval se, že by článkem 7 byly porušeny principy mezinárodního práva. Vytvářet ze zastaralého pohledu na nedotknutelnost vládců dogma moderního práva by podle něj bylo naopak iracionální.³⁵ Jednání obžalovaného z rozkazu nadřízeného jej z odpovědnosti nezprošťuje, může však být polehčující okolností pro výměru trestu.

Článek 9 dovoloval soudnímu dvoru při hlavním líčení s jednotlivcem, který byl členem nějaké skupiny nebo organizace, tuto skupinu či organizaci prohlásit za zločineckou. V takovém případě Statut umožňuje každé smluvní straně předvolat jednotlivce, jenž byl členem zločinecké organizace, před státní, okupační nebo vojenský soud.

Bylo také umožněno vést řízení proti osobě v její nepřítomnosti, pokud nebyla nalezena nebo pokud to bylo nutné v zájmu spravedlnosti. Poslední článek druhé části Statutu nařizoval soudu vypracovat pravidla pro jeho řízení, která nesmí být v rozporu s ustanovením Statutu.³⁶

³³ GINSBURG, KUDRIAVTSEV: *The Nuremberg Trial ...*, s. 68-69.

³⁴ *Nuremberg Trial Proceedings Vol. 1; Charter of the International Military Tribunal* [online]. Yale Law School: Lillian Goldman Law Library 2008 [cit. 28.10. 2014]. Dostupné z: < <http://avalon.law.yale.edu/imt/imtconst.asp> >

³⁵ RADIN, Max. Justice at Nuremberg. *Foreign Affairs*, 1946, roč. 24, č. 3, s. 369– 384.

³⁶ Pravidla řízení před Mezinárodním vojenským tribunálem byla přijata 29. října 1945 a sestávala se z 11 ustanovení. *Nuremberg Trial Proceedings Vol. 1; Rules of Procedure* [online]. Yale Law School: Lillian Goldman Law Library 2008 [cit. 21.10. 2014]. Dostupné z: < <http://avalon.law.yale.edu/imt/imtrules.asp> >

Třetí část dokumentu byla nazvána Výbor pro vyšetřování a stíhání hlavních válečných zločinců. Ukládala všem signatářům jmenovat hlavního žalobce pro vyšetřování obvinění a stíhání hlavních válečných zločinců. Hlavní žalobci potom měli působit jako výbor zejména při konečném určení hlavních válečných zločinců, kteří mají být tribunálem souzeni. Také jim bylo dáno na starost schválení obžaloby a souvisejících dokumentů a její následné předložení. Dále jim bylo uloženo vypracovat jednací řád soudu, zmíněný již v závěru druhé části Statutu. Hlavní žalobci taktéž museli samostatně, ale i v součinnosti s ostatními, provádět šetření a sbírat důkazy, předběžně šetřit všechny potřebné svědky a obžalované a působit jako zástupce obžaloby před soudem.

Čtvrtá část listiny obsahovala popis postupu, který měl zajistit obžalovaným spravedlivý proces. Článek 16 tedy určil, že obžaloba musí obsahovat veškeré údaje, včetně detailů, které podrobně specifikují obvinění proti obžalovaným. Opis obžaloby a všech souvisejících dokumentů měl být předán obžalovanému v jazyce, kterému rozumí, v přiměřené lhůtě před konáním soudního řízení. Obžalovaným bylo také přiznáno právo hájit se sám nebo prostřednictvím obhájce a předložit v hlavním líčení důkazy na podporu své obhajoby a provádět křížový výslech svědků předvolaných obžalobou.

Pátá část Statutu je věnována pravomocem soudu a vedení soudního řízení. Tribunálu byla dána pravomoc např. předvolat svědky a klást jim otázky, vyslýchat obžalované a požadovat předložení dokumentů a dalších důkazních materiálů. Jako důkaz měly být povoleny všechny předměty a listiny, o kterých se lze domnívat, že mají důkazní hodnotu významnou pro soudní řízení. Řízení před soudem také mělo být omezeno pouze na rychlé a efektivní projednání vznesených obvinění, při kterém se tribunál měl vyvarovat veškerých zdržení a průtahů. V případě nevhodného chování obžalovaného či jeho zástupce je mohl soudní dvůr vyloučit z jednoho i více jednání. Za stálé sídlo soudu byl v článku 22 po dlouhých diskuzích (viz výše) určen Berlín, kde se také konalo první setkání členů tribunálu a hlavních žalobců, avšak městem hostící první proces byl ve Statutu stanoven Norimberk. Článek 24 závazně stanovil průběh při hlavním líčení:

- a) Nejprve musí být před soudem přečtena obžaloba.
- b) Soud se dotáže každého z obžalovaných, zda přiznává svoji vinu nebo trvá na své nevině.
- c) Zástupce obžaloby následně pronese zahajovací řeč.
- d) Soud se dotáže obžaloby a obhajoby, zda a jaké důkazy chtějí předložit soudu, a rozhodne o jejich přípustnosti.

- e) Nejdříve budou vyslechnuti svědci obžaloby, následně svědci obhajoby. Poté obhajoba i obžaloba předloží své důkazy, pokud budou připuštěny.
- f) Tribunál může kdykoliv položit jakoukoliv otázku jakémukoliv svědkovi a obžalovanému.
- g) Obžaloba i obhajoba mají právo vyslechnout kteréhokoliv obžalovaného nebo svědka pod přísahou s možností podrobit jej křížovému výslechu.
- h) Obhajoba pronese závěrečnou řeč.
- i) Obžaloba pronese závěrečnou řeč.
- j) Každému obžalovanému je dáno právo pronést závěrečnou řeč.
- k) Soud vydá rozsudek a vysloví trest.

Všechny oficiální dokumenty musí být vyhotoveny a všechna soudní řízení musí probíhat v angličtině, francouzštině, ruštině a v jazyce obžalovaného.

Šestá a předposlední část je nazvána Rozsudek a trest, dle ní musel být rozsudek tribunálu o vině či nevině jakéhokoliv obžalovaného řádně odůvodněn. Jednalo se o rozsudek konečný, který nepodléhá přezkumu. Soud měl právo uložit obžalovanému trest smrti, ale i jiný trest, pokud jej uzná za vhodný. Navíc vedle jakéhokoliv trestu mohl soud nařídít zabavení majetku, který odsouzený odcizil. V případě, že byl obžalovaný shledán vinným, musel být rozsudek vykonán v souladu s příkazy Kontrolní rady pro Německo.

Poslední část dokumentu ve svém jediném článku 30 řešila náklady soudního řízení, které měly být uhrazeny z fondů určených na údržbu Kontrolní rady pro Německo.³⁷

1.3 Obžalovací spis

K tomu, aby tribunál zahájil svoji činnost, chyběl i po podepsání Londýnské dohody a Statutu ještě další dokument. Jednání o konečné podobě obžaloby a o osobách obžalovaných v Londýně pokračovala i po vydání dvou dříve jmenovaných dokumentů. Stejně jako při diskuzi o konečné podobě Londýnské dohody stáli u kormidla hlavně Američané, především proto, že většina válečných zločinců, kteří se později objevili na seznamu obžalovaných, byla vezněna jejich vládou. Američané měli v plánu postavit před soud nejen nejvýše postavené nacisty, kteří měli být dle článku 6 Statutu odpovědni za spiknutí a společný plán, ale i vedoucí představitelé organizací a skupin, které měly být podle článku 9 prohlášeny za zločinné. Co do počtu se v amerických kruzích debatovalo o 50 nebo 60 možných

³⁷ *Nuremberg Trial Proceedings Vol. 1; Charter of the International Military Tribunal* [online]. Yale Law School: Lillian Goldman Law Library 2008 [cit. 28.10. 2014]. Dostupné z: < <http://http://avalon.law.yale.edu/imt/imtconst.asp>>

obžalovaných. Britové si zase původně představovali velice krátký soud, který měl trvat maximálně několik týdnů, a to pouze s hrstkou obžalovaných. Když se do konzultací připojili také Francouzi a Britové, našli Spojenci kompromis mezi megalomanskou představou USA a přehnaně skromným návrhem Velké Británie.³⁸

Konečná podoba obžalovacího spisu měla 25000 slov, obžaloba byla často napsána velmi emotivně a nestraničila se ani šokujícími a až bulvárně pojatými popisy. Obsahovala také obvinění, na kterých by se dnes dalo už jen těžko trvat. Za nejvíce skandální lze jistě označit část obžaloby (kapitola C třetího bodu) zabývající se masakrem v Katyni. Na posledním setkání hlavních žalobců byla obžaloba na naléhání generála Ruděnka doplněna tak, aby zahrnovala i vraždu 11000 polských důstojníků blízko Smolensku a aby tento strašlivý zločin byl přisouzen nacistickému Německu. To, co se proslýchalo již po válce, oficiálně potvrdil po pádu železné opony Michail Gorbačov. Rusové si tehdy byli plně vědomi toho, že si Stalin osobně v roce 1940 objednal u své tajné služby (NKVD) masakr 15000 polských důstojníků a intelektuálů. Jackson se s tímto doplněním obžaloby nemohl smířit a snažil se donutit ruské žalobce, aby bylo obvinění z Katyňského masakru vypuštěno. Rusové se ale obávali, že by to na ně vrhlo stín podezření a že by to mohlo zmařit úspěšné konání procesu.

I když nikdo nezpochybňuje, že násilné odsuny obyvatelstva, prováděné Němci za druhé světové války, byly strašlivými válečnými zločiny, je tento bod obžaloby minimálně kontroverzní kvůli dvojímu metru, který Spojenci použili na stejné činy spáchané rozdílnými zeměmi. L. N. Smirnov, zástupce hlavního ruského žalobce, pronesl před soudem: „*Okupované polské území, vesnice za vesnicí, město za městem bylo zbavováno polských obyvatel. Tento proces začal v říjnu 1939, kdy byli z Orłowa deportováni všichni Poláci, kteří tam žili a pracovali...V únoru 1940 bylo z Poznaň vysídleno 40000 obyvatel a namísto nich se tam usadilo asi 36000 baltských Němců.*“ Zatímco byly tyto činy nacistického Německa v Norimberku po právu zatracovány, v Polsku, a bohužel nejen tam, se odehrávalo přesně to stejné. Ze Slezska, Pomořanska a Východního Pruska, které Polsko po skončení války nově nabylo, byli organizovaně vyhošťováni Němci na základě článku XII Postupimské dohody.³⁹ Podle pozdějšího prohlášení německé vlády v důsledku chaotického, nepromyšleného a často

³⁸ MARRUS: *The Nuremberg war crimes...*, s. 55-56.

³⁹ Článek XII Postupimské dohody nazvaný Řádný odsun německého obyvatelstva opravňoval vlády Polska, Maďarska a Československa k řádnému a humánnímu odsunu německé populace z jejich území. *The Berlin (Potsdam) Conference, July 17-August 2, 1945. Protocol of the Proceedings, August 1, 1945* [online]. Yale Law School: Lillian Goldman Law Library 2008 [cit. 30.10. 2014]. Dostupné z: <http://avalon.law.yale.edu/20th_century/decade17.asp>

brutálního zacházení, ve kterém mnozí spatřovali akt odplaty, zemřelo při odsunech více než dva milióny civilistů.⁴⁰

Podobným případem byl bod obžaloby popisující otrocké práce. Spojenci se bohužel sami dopouštěli toho, co tak halasně odsuzovali a co se přičilo ustanovením Ženevské úmluvy o zacházení s válečnými zajatci.⁴¹ Prezident Roosevelt osobně schválil na Jaltské konferenci deportaci stovek tisíců Němců do Sovětského svazu, kde měli vykonávat otrocké práce. Odhady z roku 1947 ukazují přibližně na dva a půl miliónu válečných zajatců, kteří se nachází na území SSSR. Američané pak také posílali italské zajatce do Belgie, aby tam vykonávali nebezpečné práce v dolech, navíc za každého muže obdrželi úplatu podle vojenské hodnosti v rozmezí 3-9 marek. Další stovky tisíc německých zajatců poslaly vlády USA a Velké Británie do Francie. Francouzi s nimi ale nakládali tak hrozně, že se proti tomuto zacházení ostatní Spojenci museli ohradit. Britský kabinet také vydal memorandum, ve kterém schvaloval použití německé pracovní síly jako reparaci. Kabinet se shodl na tom, že dva milióny německých vězňů budou přemístěny za nucenou práci do Ruska, přičemž Británie obdrží 200 liber za osobu.⁴²

Konečná verze obžalovacího spisu byla, i přes všechny nedokonalosti a vzájemné neshody, podepsána 6. října. Do zahájení činnosti soudního dvora v Berlíně tak zbývalo jen dvanáct dnů.⁴³

A v jakých podmínkách žili obžalovaní váleční zločinci od konce války do začátku procesu a jaká byla jejich reakce na obžalovací spis? Poté, co Spojenci shromáždili všechny obžalované v Norimberském procesu, umístili je do lucemburského městečka Mondorf-les-Bains. Jejich dočasným domovem a současně luxusním vězením se stal tamější Grand Hotel. Velitelem tohoto poněkud netradičního tábora byl americký plukovník Andrus, který později odpovídal za bezpečnost Justičního paláce v Norimberku. V mondorfském táboře bylo zahájeno předběžné vyšetřování obžalovaných, které se neslo především v duchu čekání na proces a nikdy nekončících a opakovaných výslechů.⁴⁴ Jejich pobyt v Lucembursku byl ukončen 12. srpna, kdy byli letecky dopraveni do norimberské věznice, která se pro většinu z nich stala posledním domovem. Zde se také seznámili s americkým soudním psychologem G. M. Gilbertem, který s nimi v jejich celách hovořil a snažil se pochopit příčiny nacistického

⁴⁰ IRVING: *Nuremberg: the Last Battle...*, s. 124.

⁴¹ Porušen byl především článek 12 pojednávající o přesunování válečných zločinců, čl. 26 o stravování či článek 52 o nebezpečných pracích. *Geneva Convention (III) Relative to the Treatment of Prisoners of War; August 12, 1949* [online]. Yale Law School: Lillian Goldman Law Library 2008 [cit. 30.10. 2014]. Dostupné z: <http://avalon.law.yale.edu/20th_century/geneva03.asp>

⁴² IRVING: *Nuremberg: the Last Battle...*, s. 123-125.

⁴³ MARRUS: *The Nuremberg war...*, s. 57.

⁴⁴ LEEB, HEYDECKER: *Norimberský proces...*, s. 105-106.

barbarství. Díky jeho deníku, který si po celou dobu procesu psal, také můžeme zprostředkovat reakce nacistických vězňů po seznámení s obžalobou. Gilbert požádal všechny obžalované, aby mu na jeho kopii obžaloby napsali svůj názor na ni a podepsali se. Herman Göring, říšský maršál a ministr letectví, napsal svou oblíbenou větu: „*Vítěz je vždy soudcem, poražený obžalovaným.*“ Bývalý ministr zahraničí Joachim von Ribbentrop na okraj dokumentu připsal: „*Jsou obžalováni nepraví lidé.*“ Rudolf Hess, který po návratu z Anglie, kam odletěl v roce 1941 údajně vyjednat příměří a byl tam do konce války vězněn, trpěl ztrátou paměti, napsal prostě: „*Nepamatuji se.*“ Říšský protektor v Čechách a na Moravě Konstantin von Neurath zřejmě zpytoval své svědomí a na kopii Gilbertova dokumentu vepsal: „*Vždy jsem byl proti trestu bez možnosti obhajoby.*“ Alber Speer, říšský ministr pro zbrojení a střelivo, přiznal vinu nacistického Německa, když na obžalobu poznamenal: „*Proces je potřebný. Spoluodpovědnost za tak strašné zločiny musí být dokonce i v autoritativním systému.*“ Hlavní německý antisemita a šéfredaktor nacistického týdeníku Der Stürmer (Útočník) Julius Streicher dostal své pověsti, když napsal: „*Tento proces je triumfem světového židovstva.*“ Nástupce Hitlera Karl Dönitz se vinným ani v nejmenším necítil a snažil se vše brát s humorem svým prohlášením: „*Ani jedno z uvedených obvinění se na mě ani v nejmenším nevztahuje. Jde o typický americký humor.*“ Američané i zbytek Spojenců však svá obvinění ze zločinů popsaných v obžalobě mysleli zcela vážně.⁴⁵

1.4 Skutkové podstaty zločinů a spiknutí

1.4.1 Spiknutí

Vypracování prvního bodu obžaloby nazvaného Společný plán a spiknutí bylo úkolem Američanů. Definiční spiknutí, jak je již v předchozí části práce uvedeno, zkonstruoval americký vojenský právník Murray Bernays. Ten došel k názoru, že se za spiknutí dá považovat vše, co nacistický režim spáchal od převzetí moci v lednu 1933. Bylo sem tak možné zařadit plány na znovuvybrojení, úmyslné represe německého obyvatelstva, pronásledování náboženských a rasových menšin a další mnohé zločiny spáchané v souvislosti s iniciací války v roce 1939.⁴⁶

Prvý bod obžaloby vznáší obvinění proti všem 22 obžalovaným, kteří se dle něj účastnili přípravy nebo realizace společného plánu či spiknutí ke zločinům proti míru a

⁴⁵ GILBERT, M. Gustave. *Norimberský deník*. Praha: Mladá fronta, 1971, s. 7-10.

⁴⁶ SANDS, Philipe. *From Nuremberg to Hague: The Future of International Criminal Justice*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003, s. 16.

v jejich souvislosti také válečným zločinů a zločinů proti lidskosti. Hnacím motorem celého plánu byla podle obžaloby NSDAP, která dodala obžalovaným a jejich spiklencům pocit sounáležitosti. Cílem nacistické partaje, potažmo také cílem společného plánu, bylo anulovat Versailleskou mírovou smlouvu a její restriktce týkající se zbrojení, získat území ztracená v první světové válce, nabýt území mimo říši obývaná Němci a rozšířit svá území dále do Evropy pro vytvoření tzv. *Lebensraumu* neboli životního prostoru. A její záměry byly tím smělejší, čím více nacistická strana upevňovala svůj vliv. Obžaloba také zmiňuje, že když strana dosáhla vrcholu svých sil, nacističtí vůdci nejprve naplánovali a poté zahájili útočnou válku.

Dále obžaloba v kostce uváděla německou cestu k nacismu zmiňujíc např. šíření nacistické teorie o nadřazené rase, zřízení a rozvoj policejního státu, válečnou přípravu a trénink německé mládeže, vytvoření vysoce efektivní propagandistické mašinérie, militarizace stranických organizací (SA, SS), vystoupení ze Společnosti národů, obsazení Porýní, agresí proti Československu a Rakousku a nakonec také vyhlášení války Polsku. Tato tvrzení obžaloba podpořila nesčíslným množstvím důkazů, od záznamů Hitlerových projevů⁴⁷ přes desítky dokumentů prokazujících brutální potlačení domácí opozice či vývoj polovojenských složek SS, SA a Hitlerjugend po zprávy a záznamy z jednání vedoucích představitelů Německa.⁴⁸

Obžaloba také popisuje získání totalitní kontroly nad zemí pomocí řízené ekonomiky – průmyslníci se tak ve spolupráci se stranou dali do velkého znovuvyzbrojování a vytvořili tak silný vojenský potenciál.

Nejobsáhlejší část prvního bodu obžaloby se věnuje utvrzování moci k provádění agresivní zahraniční politiky. V této části je popsáno, jak se nacističtí spiklenci ujali vlády nad zemí v roce 1933 a jali se systematicky porušovat smlouvu z Versailles, od tajného zbrojení až po akty agrese a rozpoutání války. Je zde rozebrán, jako část spiknutí, akt agrese proti Československu a Rakousku, příprava a vypuknutí války agresí vůči Polsku, rozšíření války prostřednictvím útoků na Dánsko, Norsko, Belgie, Nizozemí, Lucembursko, Řecko, Jugoslávii, USA a SSSR.⁴⁹

⁴⁷ V řeči k jeho vojenským velitelům Hitler v roce 1939 pronesl mimo jiné: „*Budování naší armády bylo možné pouze současně s ideologickou výchovou německého národa prostřednictvím strany. Musel jsem přeorganizovat celou zemi, počínaje velkým množstvím lidí a pokračujíc až k ozbrojeným složkám. Během tohoto procesu jsem se ujal i druhého úkolu – přetrhání mezinárodních vazeb Německa.* LEVENTHAL, Harold, HARRIS, Sam., WOOLSEY, M. John Jr., FARR, F. Warren. The Nuernberg Verdict. *Harvard Law Review*, 1947, roč. 1946-1947, č. 60, s. 865.

⁴⁸ Tamtéž, s. 863-866.

⁴⁹ *Nuremberg Trial Proceedings Vol. 1 Indictment : Count One* [online]. Yale Law School: Lillian Goldman Law Library 2008 [cit. 7.11. 2014]. Dostupné z: <<http://avalon.law.yale.edu/imt/count1.asp>>

Jak již bylo uvedeno v předchozí části práce, Statut ve svém článku 6 umožňoval obvinít ze spiknutí a společného plánu pouze ve spojení se zločiny proti míru, nikoliv válečnými zločiny a zločiny proti lidskosti. Obžaloba to však v bodu jedna obžaloby nebrala v potaz. V tomto rozporu však sjednali pořádek soudci, když v rozsudku rozhodli následovně: „*Bod jedna nicméně obviňuje obžalované ze spiknutí nejen k zahájení útočné války, ale také za spácháním válečných zločinů a zločinů proti lidskosti. Statut ale nedefinuje spiknutí jako samostatný zločin v žádném jiném případě kromě zločinů proti míru.*“ Soud tak aplikoval ustanovení Statutu *stricto sensu* a nedovolil tak rozšíření spiknutí a společného plánu zamýšlené obžalobou.⁵⁰ Spiknutí a společný plán je nutné chápat jako zločin provedený ve spolupachatelství, pro usvědčení z jeho spáchání bylo potřeba dokázat, že dva a více obviněných se vědomě dohodli na použití prostředků v konkrétním čase a místě za účelem spáchání trestného činu. Z důkazů ale soudci vyvodili závěr, že se v případech jmenovaných v obžalobě častěji jednalo o chaotické plnění Hitlerových nevypočitatelných rozkazů nežli o organizované spiknutí. Soudci také rozhodli, že spiknutí za účelem rozpoutat válku nezačalo již v roce 1919, ale až po roce 1937, kdy proběhla tzv. konference „Hossbach“, kde Hitler přednesl svůj plán na dobytí německých sousedů. Ze spiknutí bylo v konečném důsledku usvědčeno jen osm obžalovaných v čele s Göringem, kteří počínaje rokem 1938 vědomě uskutečňovali Hitlerovy válečné plány.⁵¹

1.4.2 Zločiny proti míru

Statut Mezinárodního vojenského tribunálu zakotvuje definici zločinů proti míru v článku 6 písm. a) : „...*osnování, příprava, podněcování nebo rozpoutání útočné války nebo války porušující mezinárodní smlouvy, dohody nebo záruky, anebo účast na společném plánu nebo spiknutí k provedení čehokoliv z toho, co je uvedeno výše.*“⁵²

Zločiny proti míru jsou taktéž vyjmenovány v druhém bodu obžaloby. Ta uvádí: „*Všichni obžalovaní...se před 8. květnem 1945 účastnili na osnování, přípravě, podněcování a rozpoutání útočné války, které byly v rozporu s mezinárodními dohodami, úmluvami a ujištěními.*“ Konkrétně pak obžaloba uváděla jako zločin proti míru válku proti Polsku zahájenou 1. září 1939; proti Velké Británii a Francii započatou 3. září 1939; válku proti Norsku a Dánsku, která začala 9. dubna 1940; proti zemím Beneluxu potom od 10. května

⁵⁰ GINSBURGS, KUDRIAVTSEV: *The Nuremberg Trial...*, s. 231-232.

⁵¹ SHNAYERSON, Robert. Judgment at Nuremberg. *Smithsonian*, 1996, roč. 27, č. 7, s. 124– 141.

⁵² *Nuremberg Trial Proceedings Vol. 1; Charter of the International Military Tribunal* [online]. Yale Law School: Lillian Goldman Law Library 2008 [cit. 31.10. 2014]. Dostupné z: < <http://http://avalon.law.yale.edu/imt/imtconst.asp>>

1940; s Jugoslávií a Řeckem bylo Německo ve válečném stavu od 6. dubna 1941; s Ruskem vstoupilo do války 22. června 1941; a nakonec se Spojenými státy americkými od 11. prosince 1941. Dále je v druhém bodu obžaloby učiněn odkaz do jejího prvního bodu, který zdůvodňuje, proč byly tyto války považovány za útočné.⁵³

V příloze C obžaloba uváděla, jaké konkrétní dohody a úmluvy obžalovaní porušili. Byly sem zařazeny například Haagské úmluvy z roku 1899 a 1907, Versailleská mírová smlouva, Locarnské dohody (mimo jiné sem patřila také Rozhodčí smlouva mezi Německem a Československem o řešení sporů přátelskou cestou před rozhodčím soudem nebo Stálým dvorem mezinárodní spravedlnosti), Briand-Kellogův pakt, Mnichovská dohoda, Pakt Ribbentrop-Molotov nebo také ujištění Německa ze dne 11. března a 26. září 1938 dané Československu o respektování územní celistvosti a později také poskytnutá záruka, že v případě postoupení Sudet si nebude Německo činit další územní nároky.⁵⁴

Koncept zločinů proti míru byl velmi kontroverzní již během přípravných diskuzí Spojenců o konečné podobě norimberské obžaloby, a to jak mezi nimi navzájem, tak i v rámci vlád jednotlivých států. Problémový aspekt těchto zločinů vystihl renomovaný americký právník, později vedoucí právní poradce americké vlády, A. V. Freeman, ve svém memorandu „*Je příprava a rozpoutání současné války zločinem?*“. Freeman se domníval, že podle mezinárodního práva ten, kdo porušil dohodu či úmluvu, obvykle není podroben trestním sankcím. Trestní odpovědnosti porušitele se lze dovolávat pouze v takovém případě, pokud to dohoda umožňuje. To však nebyl případ ani jedné z dohod a úmluv uzavřených mezi Německem a Spojenci, především ne Briand-Kellogova paktu. Freeman tedy došel k závěru, že možnost uvěznit či popravit válečné zločince za rozpoutání války není nikde legálně zakotvena. Tento argument však evidentně tvůrce Statutu a obžalovacího spisu neodradil.

Při jednání před soudním dvorem se jak obhajoba, tak obžaloba, k tomuto tématu široce vyjadřovala. Právní zástupci obhajoby využili toho, že přes kontroverznost obvinění ze zločinů proti míru Londýnská dohoda ani Statut nezakazovaly argumentaci namířenou proti legalnosti samotných obvinění. Zformovali tak společný návrh, ve kterém usilovně zdůrazňovali, že obvinění ze zločinů proti míru je obviněním s retroaktivním účinkem. Ve zdůvodnění zmiňovali potřebu postavení války, jakožto instrumentu mezinárodního práva, mimo zákon. Neodporovali tomu, že rozlišování mezi spravedlivou a nespravedlivou válkou je světově obecně uznávané a je více než žádoucí, aby mezinárodní společenství států

⁵³ *Nuremberg Trial Proceedings Vol. 1 Indictment : Count Two* [online]. Yale Law School: Lillian Goldman Law Library 2008 [cit. 31.10. 2014]. Dostupné z: < <http://avalon.law.yale.edu/imt/count2.asp>>

⁵⁴ *Nuremberg Trial Proceedings Vol. 1. Indictment : Appendix C* [online]. Yale Law School: Lillian Goldman Law Library 2008 [cit. 3.11. 2014]. Dostupné z: < <http://avalon.law.yale.edu/imt/countc.asp>>

postavilo před soud každý stát, ba co víc, každého jednotlivce, který se dopustí činů představujících vedení nespravedlivé války. Vyzdvihli však, že německé zločince nelze na základě takových obvinění před soud postavit. Statut Společnosti národů, Briand-Kellogův pakt a ani jiné dohody uzavřené po roce 1918 to neumožňovaly. Praxe Společnosti národů takový postup také neospravedlňovala, neboť nikdy neobvinila z porušení mezinárodního práva jednotlivce, ale stát. Všeobecně uznávaný princip také stanoví, že potrestán může být pouze ten, kdo porušil právo, které v době takového porušení existovalo a trest připouštělo. Tvrdili, že postavení obžalovaných před soud na základě druhého bodu obžaloby by bylo v rozporu s jedním z pilířů právního státu – se zásadou *nulla poena sine lege*, tedy není trestu bez zákona.⁵⁵ Briand-Kellogův pakt totiž sice imperativně zakázal válku, jakožto prostředek řešení mezinárodních konfliktů, ale neoznačil ji jako takovou za zločin a ani nepředpokládal uvalení sankcí na porušitele.⁵⁶

Sir Hartley Shawcross, generální žalobce zastupující Velkou Británii, byl však jiného názoru. Naopak se snažil vyzdvihnout kontinuitu „norimberského práva“ s předchozí právní praxí. Svou úvodní řeč, pronesenou před tribunálem 4. prosince 1945, plně přizpůsobil očekávatelným kritikám a nařčením z retroaktivního účinku Statutu a obžaloby. Shawcross tvrdil, že neomezené právo státu vést válku bylo již zčásti potlačeno Paktem Společnosti národů a zcela zakázáno Briand-Kellogovým paktem. Navíc prohlásil, že Pakt Společnosti národů obnovil stav, který zde byl již za dob Huga Grotiuse, který přišel s tezí války spravedlivé a nespravedlivé. Pakt tak pouze používá dřívější *stare decisis*. Podle Shawcrosse Briand-Kellogův pakt zakázal válku jakožto přípustný prostředek vynucování práva. Nepochybně pak taktéž přinesl do mezinárodního práva nový pohled na agresi, potažmo útočnou válku – agrese se tak stala nelegálním jevem a zločinem. Dále argumentoval ve prospěch zločinnů proti míru tím, že zavedení trestnosti zločinu agrese není v žádném případě inovativním opatřením, ale pouze logickým vývojem mezinárodního práva. Statut tak pouze svěřil tribunálu pravomoc rozhodnout o potrestání činů, které „...byly považovány za mezinárodní zločin podle osvědčeného svědomí lidského rodu a práva národů již před tím, než byl samotný tribunál založen a Statut se stal součástí mezinárodního veřejného práva.“ Shawcross se také věnoval osobitému pojetí zásady *nullum crimen, nulla poena sine lege*. Prohlašoval, že není v pořádku potrestat někoho za čin, který nebyl v době jeho spáchání zločinem, zatímco je opodstatněné zpětně ustanovit trest za spáchání činu, který byl v době

⁵⁵ GINSBURGS, KUDRIAVTSEV: *The Nuremberg Trial...*, s. 141-143.

⁵⁶ *Kellogg-Briand Pact 1928* [online]. Yale Law School: Lillian Goldman Law Library 2008 [cit. 4.11. 2014]. Dostupné z: <http://avalon.law.yale.edu/20th_century/kbpact.asp>

jeho spáchání považován za nezákonný, avšak postrádal sankci. V podstatě souhlasil s principem *nullum crimen sine lege* za současného opomíjení *nulla poena sine lege*. Jednalo se o výklad, který měl být konformní se skutečností, že Briand-Kellogův pakt sice již před vypuknutím války kriminalizoval trestný čin agrese, ale zavést trest za jeho spáchání měl až tribunál.⁵⁷

Verdikt tribunálu retroaktivitu obvinění ze zločinů proti míru nepodpořil a soud shledal vinnými 11 obžalovaných. Soudci uznali Statut jako závazný dokument a dospěli k názoru, že není nezbytně nutné zkoumat, zda a do jaké míry byla útočná válka zločinem před uzavřením Londýnské dohody. Došli k rozhodnutí, že útočné války byly válkami v rozporu s mezinárodními dohodami a odkazovali na Briand-Kellogův pakt, jenž měl sloužit jako ospravedlnění tohoto závěru. Soud také potvrdil stanovisko obžaloby, že útočná válka začala útokem na Polsko 1. září 1939. Na druhou stranu se soudci nepokusili definovat agresi a ani se nevyjádřili k faktu, že Briand-Kellogův pakt nezmiňoval trestní sankce.⁵⁸

1.4.3 Válečné zločiny

Statut mezinárodního vojenského tribunálu v článku 6 písm. b) charakterizuje válečné zločiny jmenovitě jako *porušení zákonů nebo obyčejů války, mezi něž řadíme vraždu, zlé zacházení nebo deportaci civilního obyvatelstva z okupovaného území či otrocké práce na tomto území, vraždění a zlé zacházení s válečnými zajatci nebo osobami na moři, vraždění rukojmích, plenění veřejného nebo soukromého majetku, svévolné ničení měst a vesnic či ničení vojensky neopodstatněné*.⁵⁹

Pojetí válečných zločinů není nikterak inovativní, bylo totiž převzato ze znění Haagské konvence z roku 1907 a Ženevské úmluvy z roku 1929. Podle členů tribunálu byla právnická veřejnost s válečnými zločiny natolik dobře obeznámena, že nepředpokládali větší námitky. Obhajoba se však ohrazovala argumentem, že některé země, kterých se druhá světová válka dotkla, nebyly smluvními stranami Haagských konvencí. Proto lze usuzovat, že Německo vůči nim nebylo povinno dodržovat dotčená ustanovení. V článku 2 Haagské konvence totiž stojí, že ustanovení konvence a pravidel války pozemní se aplikuje pouze mezi signatáři. Dále argumentovali tím, že pravidla války lze použít pouze mezi válčícími stranami,

⁵⁷ SELLARS, Kirsten. *"Crimes against peace" and international law*. New York: Cambridge University Press, 2013, s. 119-123.

⁵⁸ ENHOLM, Donald K. Robert Taft and Nuremberg: The verdict of time. *Communication Studies*, 2000, roč. 51, č. 1, s. 35-54.

⁵⁹ *Nuremberg Trial Proceedings Vol. 1; Charter of the International Military Tribunal* [online]. Yale Law School: Lillian Goldman Law Library 2008 [cit. 10.11. 2014]. Dostupné z: < <http://http://avalon.law.yale.edu/imt/imtconst.asp>>

tedy dvěma suverénními státy. Tato podmínka nebyla podle obhajoby dodržena ve vztahu k zemím, které si Německo zcela podmanilo a začlenilo do Říše. Tribunál však oponoval tím, že válečné zločiny jsou zločiny podle mezinárodního práva. Důvodem pro toto tvrzení je skutečnost, že pravidla obsažená v Haagské konvenci jsou uznávána všemi vyspělými národy. Statut tak pouze deklaruje to, co je již všeobecně uznávanou součástí mezinárodního práva. Obhajoba tak se svými námitkami neuspěla.⁶⁰

Třetí bod obžaloby popisující válečné zločiny je značně obsáhlý a vznáší následující obvinění proti všem obžalovaným:

- a) Vražda a zlé zacházení s civilním obyvatelstvem na okupovaném území nebo v mezinárodních vodách – zde obžaloba popisuje zvěrstva spáchaná na obyvatelstvu jednotlivých okupovaných zemí, koncentrační tábory nevyjímaje.
- b) Deportace civilního obyvatelstva z okupovaných území na otrockou práci a pro jiné účely. Takové jednání se přičilo mezinárodním úmluvám, jmenovitě článku 46 Haagských konvencí z roku 1907. Obžaloba zde pro lepší představu uvádí několik příkladů a zdůrazňuje nelidské podmínky při transportech.
- c) Vražda a zlé zacházení s válečnými zajatci a ostatními příslušníky ozbrojených sil ze zemí, se kterými Německo válčilo a takové jednání v mezinárodních vodách. Takovým osobám bylo odpíráno adekvátní obydlí, strava, zdravotní péče a tím opět porušovány mezinárodní úmluvy – Haagské konvence a Ženevské úmluvy z roku 1939.
- d) Vražedění rukojmích – v tomto oddíle je opět uvedeno několik příkladů, přičemž v podrobnostech odkazuje na důkazní materiál.
- e) Plenění veřejného a soukromého majetku pojmající bezohledné využívání lidských a materiálních zdrojů za účelem posílení nacistické válečné mašinérie a podpory německé ekonomické nadvlády nad Evropou.
- f) Vymáhání kolektivních sankcí, kde je jako příklad uvedeno uvalení pokuty na židovské obyvatelstvo ve Francii. Tato pokuta v souhrnu činila miliardu franků.
- g) Vojensky neopodstatněné ničení měst a vesnic. Tento oddíl zmiňuje i vypálení Ležáků a Lidic a vyvraždění veškerého obyvatelstva.
- h) Nucený nábor civilní pracovní síly. Všichni takto odvedení civilisté byli nuceni pracovat v oborech souvisejících s válečnou mašinérií a mnozí se museli stát členy polovojenských organizací (Organizace Todt, Legion Speer).

⁶⁰ BOOT: *Genocide, crimes against humanity...*, s. 194-195.

- i) Přinucení civilistů na okupovaných územích přísahat věrnost nepřátelské mocnosti.
- j) Germanizace okupovaných území.⁶¹

Z důkazů prokazujících válečné zločiny, které byly tribunálu v Norimberku předloženy, vyplývá mimo jiné i následující. Hitler a jeho nejbližší spolupracovníci dopředu plánovali vyhlazení civilního obyvatelstva v okupovaných zemích prostřednictvím tzv. „továren na smrt“. Několik tisíc mužů bylo speciálně vycvičeno, aby usmrtilo několik miliónů nevinných a bezbranných lidí. Jejich nadřazení jim na speciálních kurzech vštěpovali, že Slované jsou podřadná rasa a většina jich musí být zabita. Jako příklad lze uvést výcvikový tábor ve Lvově, kde byly pořádány desetidenní tréninky pro příslušníky německých ozbrojených složek. Předměty byly děsivé – jak správně spálit těla, jak střílet na živý terč, jak instalovat speciální zařízení na rozemletí kostí. Jiný dokument o tajné konferenci na začátku roku 1941 vypovídá o nesmlouvavém prohlášení, které vydal Himmler: „*Účelem pochodu na Rusko je vyhubení 30 miliónů lidí.*“ Göring mu jen přizvukoval, když na stejné konferenci pronesl k přítomným: „*Zabíjejte, vražděte a zabíjejte. Ne vy, ale já za to budu zodpovědný, tak běžte a zabíjejte.*“⁶²

Válečné zločiny představovaly v Norimberku nejméně kontroverzní bod obžaloby, podstatnější námitky vůči pravomoci tribunálu, rozsudku nebo výkonu rozhodnutí nebyly vzneseny. Právo státu soudit a potrestat jednotlivce, kteří jsou státními příslušníky zneprátelené strany a kteří padli do jeho zajetí, za zločiny představující porušení zákonů a obyčejů války je postup uznávaný mezinárodním právem, ať zakotveným smluvně nebo podle zvyklostí.⁶³

1.4.4 Zločiny proti lidskosti

Nedá se říci, že by koncepce zločinů proti lidskosti byla v roce 1945 obvyklá a často zmiňovaná. Poprvé byl tento pojem použit ve spojitosti s deklarací učiněnou v roce 1915 vládami Francie, Velké Británie a Ruska, která odsuzovala masakry arménské populace v Turecku. Dále se termín zločinů proti lidskosti objevil po první světové válce ve zprávě tzv. Komise patnácti členů předběžné mírové konference (Komise 15), která zvažovala trestní stíhání osob vinných z trestných činů proti válečným pravidlům a zvyklostem nebo proti lidskosti.⁶⁴ Doktorka Dagmar Černá ve své studii uvádí, že tvůrci Statutu se při konstrukci zločinů proti lidskosti inspirovali tzv. Martensovou klauzulí, která je obsažena v preambuli

⁶¹ *Nuremberg Trial Proceedings Vol. 1 Indictment : Count Three* [online]. Yale Law School: Lillian Goldman Law Library 2008 [cit. 15.11. 2014]. Dostupné z: <<http://avalon.law.yale.edu/imt/count3.asp>>

⁶² GINSBURGS, KUDRIAVTSEV: *The Nuremberg Trial...*, s. 156-158.

⁶³ FINCH, George A. The Nuremberg Trial and International Law. *The American Journal of International Law*, 1947, roč. 41, č. 1. s. 20-37.

⁶⁴ Temtéž, s. 177-179.

Haagské konvence z roku 1899 a 1907 (znění viz dříve v poznámkách pod čarou).⁶⁵ I zločiny proti lidskosti se staly terčem kritiky a byla jim vyčítána retroaktivita. Max Radin k tomu podotkl, že všechny činy popsané v obžalobě jako zločiny proti lidskosti by byly trestné podle trestních zákoníků USA, Francie, Sovětského svazu a dalších států, které se účastnily Londýnské konference. Lze tedy mít za to, že by žádná ze zemí, která se přímo i nepřímo soudního procesu v Norimberku účastní, nenechala tyto zločiny nepotrestané, pokud by spadaly do její vlastní jurisdikce. Nespravedlnost zpětné účinnosti právních předpisů, na jejichž základě jsou pachatelé potrestáni, spočívá v učinění skutku trestným až po jeho spáchání, kdy v době jeho spáchání se jedná o skutek právně nezávadný. Radin se nedomníval, že činy klasifikovány jako zločiny proti lidskosti byly v době svého spáchání právně nezávadné, proto je spravedlivé na základě souhlasu civilizovaných národů obžalované nacisty potrestat.⁶⁶

Zločiny proti lidskosti byly předmětem čtvrtého bodu obžaloby. Podle vymezení ve Statutu zahrnovaly činy, které spadaly rovněž pod definici válečných zločinů. Jako zločin proti lidskosti byla uvedena *vražda, zotročení, vyhlazování, zotročování, deportace a další nelidské činy spáchané proti jakémukoliv civilnímu obyvatelstvu před válkou nebo za války*. Dále sem také spadalo *pronásledování z politických, rasových nebo náboženských důvodů*. Takové činy byly stíhatelné bez ohledu na to, zda byly v rozporu s právem státu, na jehož území byly spáchány. Žádný výše jmenovaný skutek však nebyl považován za zločin, pokud nebyl vykonán ve spojení s jiným zločinem spadajícím do pravomoci soudního tribunálu.⁶⁷ Taková kvalifikace byla zvolena k omezení pouze na činy s mezinárodním významem a s úmyslem vyhnout se vytvoření precedentu pro zásahy, které by bylo možné považovat za vměšování se do vnitřních záležitostí. Restriktivní výklad spiknutí v rozsudku tribunálu také zapříčinil, že možnosti odsoudit zločince podle čtvrtého bodu obžaloby byly poněkud omezené – bylo tak možné stíhat jen osoby, které se dopustily definovaných činů jen ve spojení s dalšími dvěma zločiny. Nebylo tak možné potrestat poradce Adolfa Hitlera, kteří nelidské jednání pouze plánovali před vypuknutím války.⁶⁸

Obžaloba v bodu čtyři uvádí, že všichni obžalovaní se dopustili zločinů proti lidskosti v období předcházejícímu konci války a to jak v Německu, tak na všech okupovaných

⁶⁵ ČERNÁ, Dagmar. Norimberský proces. *Acta Universitatis Carolinae. Studia territorialia, Supplementum*, 2010, roč. 1, č. 2. s. 9-63.

⁶⁶ RADIN: Justice at Nuremberg..., s. 369– 384.

⁶⁷ *Nuremberg Trial Proceedings Vol. 1; Charter of the International Military Tribunal* [online]. Yale Law School: Lillian Goldman Law Library 2008 [cit. 7.11. 2014]. Dostupné z: <<http://avalon.law.yale.edu/imt/imtconst.asp>>

⁶⁸ LEVENTHAL, HARRIS, WOOLSEY, FARR: The Nuernberg Verdict..., s. 884-886.

územích, v Československu, Rakousku a v mezinárodních vodách. Ty byly spáchány buď osobně obžalovanými, nebo jinými osobami, za jejichž akty jsou obžalovaní zodpovědní. Zločiny představovaly porušování mezinárodních úmluv, vnitrostátních trestních zákonů, obecných zásad trestního práva vyplývajících z trestního práva všech civilizovaných národů a byly součástí systematického jednání.⁶⁹ Dikce, která je v případě posledního bodu obžaloby použita, je velice podobná způsobu, jakým jsou podány válečné zločiny. Tyto dva body se viditelně překrývají v obžalobě a později i v rozsudku, soud tak jasně nevymezil hranici mezi dvěma rozdílnými druhy zločinů. Náznak rozlišení můžeme pozorovat v případě Streichera a von Schiraca, kteří byli obviněni a uznáni vinnými pouze ze zločinů proti lidskosti, nikoliv z válečných zločinů.⁷⁰

V poslední části čtvrtý bod obžaloby popisuje, jaká opatření byla v nacistickém Německu přijímána za účelem vraždění, vyhlazování a páchání dalších nelidských činů vůči civilnímu obyvatelstvu, které představovalo pro vládu a její plány potenciální hrozbu. Takové osoby byly pronásledovány, degradovány, drženy bez procesu v koncentračních táborech či postaveny před zvláštní soudy zřízené k provádění vůle spiklenců, které se postaraly o všechny elementy nežádoucí pro režim. Co se týče židovského obyvatelstva, jeho pronásledování počalo již v roce 1933. Tehdy začalo být postupně zbavováno svobody, majetku a přesunováno do koncentračních táborů. V roce 1939 se protizidovská opatření ještě zdvojnásobila. Obžaloba také uvádí příklady masového vraždění židovského obyvatelstva a poukazuje na fakt, že v momentě, kdy německá armáda začala ustupovat před Sověty, obdržely koncentrační tábory rozkaz povraždit hromadně co nejvíce vězňů, aby se v případě osvobození nedostali na svobodu.⁷¹

Za zločiny proti lidskosti bylo odsouzeno 17 obžalovaných. Soudci se soustředili pouze na obvinění, která se týkala činů spáchaných až po vypuknutí války. Zločiny proti lidskosti se zabývali jen ve spojitosti s válečnými zločiny, nicméně k tomu neposkytli žádné obстойné zdůvodnění. Jediným vysvětlením v rozsudku bylo, že „...*tyto zločiny jsou spolu úzce spojené díky definici Statutu...*“, kromě této stručné poznámky postup tribunálu postrádal jakékoliv právní či logické zdůvodnění.⁷²

⁶⁹ *Nuremberg Trial Proceedings Vol. 1 Indictment : Count Four* [online]. Yale Law School: Lillian Goldman Law Library 2008 [cit. 7.11. 2014]. Dostupné z: < <http://avalon.law.yale.edu/imt/count4.asp>>

⁷⁰ GINSBURGS, KUDRIAVTSEV: *The Nuremberg trial...*, s. 193-197.

⁷¹ *Nuremberg Trial Proceedings Vol. 1 Indictment : Count Four* [online]. Yale Law School: Lillian Goldman Law Library 2008 [cit. 7.11. 2014]. Dostupné z: < <http://avalon.law.yale.edu/imt/count4.asp>>

⁷² ENHOLM: *The verdict of time...*, s. 35-54.

1.5 Strany a osobnosti procesu

1.5.1 Složení soudu

Vybrat vhodné soudce pro tribunál s válečnými zločinci druhé světové války byl tvrdý oříšek. Každý stát (Velká Británie, Francie, USA a Rusko) musel do Norimberku vyslat dva soudce, jednoho s pravomocí hlasovat a druhého zastupujícího soudce bez této výsady.

Za Velkou Británií byl jako hlavní soudce jmenován sir Geoffrey Lawrence a jako jeho zástupce sir Norman Birkett. Sir Lawrence byl člen odvolacího soudu, služebně nařizený siru Birkettovi. To byl také důvod, proč původní návrh jmenovat hlavním soudcem Birketta neprošel a jeho místo zaujal Lawrence. Sir Lawrence působil klidným až chladnokrevným dojmem a v obžalovaných i jejich zástupcích vyvolával respekt. Kromě toho byl zvolen předsedajícím soudcem tribunálu.⁷³

Sovětský svaz se rozhodl pro generála Jolu T. Nikičenko, který se již dříve účastnil Londýnské konference. Byl to nejmladší člen tribunálu a muž se smyslem pro detail. Sekundoval mu Alexander F. Volčkov, o kterém se všeobecně mělo za to, že jej pověřila KGB, aby na Nikičenko dohlížel.

Henri Donnedieu de Vabres, profesor právnické fakulty v Paříži a velký znalec německého práva (včetně „práva“ aplikovaného nacisty, např. norimberských rasových zákonů), se stal hlavním soudcem francouzské delegace. Alternoval jej Robert Falco, soudce odvolacího soudu v Paříži, který se stejně jako Nikičenko podílel na přípravách procesu. Tento aspekt je v obou případech poněkud kontroverzní, neboť požadavky kladené na soudce obsahovaly i jejich úplnou nestrannost.

Americký prezident Truman do Norimberku vyslal Francise Biddla, nejvyššího státního zástupce a blízkého známého předchozího prezidenta Roosevelta. Druhým americkým soudcem byl také velmi zkušený John Parker, liberál a soudce obvodního soudu ze Severní Karolíny.⁷⁴

1.5.2 Obžaloba

Vůdčí osobností celého procesu a americkým hlavním žalobcem byl již dříve zmiňovaný soudce Nejvyššího soudu, Robert Houghwout Jackson. Jackson byl samouk, který

⁷³MALEY, William. The Atmospherics of the Nuremberg Trial. In BLUMENTHAL, David, MCCORMACK, Timothy (ed). *The Legacy of Nuremberg: Civilising Influence or Institutionalised Vengeance?* Leiden: Koninklijke Brill nv, 2008, s. 5-6.

⁷⁴MARRUS: *The Nuremberg war crimes...*, s. 73-76.

získal základní znalosti v malé advokátní kanceláři v Jamestownu a na právnické škole strávil pouze jeden rok. Kromě toho byl také přítelem amerického prezidenta Franklina Roosevelta, kterého potkal ve svých devatenácti letech a díky kterému později přesunul své kariérní působení do Washingtonu. Jackson se již za svého působení na americkém Nejvyšším soudu stal vysoce uznávanou osobností, jehož pověst ho předcházela i v mezinárodní právnické obci. Jeho zkušenosti, které dříve získal jako nejvyšší státní zástupce USA, doslova položily základ konceptu trestního práva aplikovaného v Norimberku, především problematice útočné války a její ilegálnosti.⁷⁵

Sir Hartley Shawcross byl hlavou britské obžaloby a kromě toho také nejvyšším státním zástupcem. Z toho důvodu se v Norimberku neúčastnil celého procesu, jeho úlohu převzal neméně schopný právník Sir David Maxwell-Fyfe. Nicméně Sir Hartley Shawcross před tribunálem přednesl úvodní a také velmi obsáhlou závěrečnou řeč, která trvala dva dny.

V čele ruské obžaloby stanul schopný řečník a hlavní státní žalobce na Ukrajině, Roman A. Ruděnko. Podle popisu Jacksonova poradce, Telforda Taylora, byl Ruděnko menší, zavalitý a bledý, nosil hnědou uniformu sovětského Ministerstva zahraničí s hodností generálporučíka na rameni. Hlavní ruský žalobce si vždy dával pozor, aby při svých projevech před soudem neodkazoval na nacistické Německo, nacismus apod. Místo toho umě používal výrazy a pojmenování jako hitlerismus, Hitlerovo Německo či fašističtí agresori. Důvodem byla snaha nepřitáhnout pozornost na dohodu uzavřenou mezi nacistickým Německem a Sovětským svazem v dubnu 1939 a na následné spojení při okupování Polska.

Francouzským hlavním žalobcem byl François de Menthon, profesor právnické fakulty v Montpeliier a veterán francouzského hnutí odporu Résistance. Jeho zahajovací řeč považoval soudce Francis Biddle za nejpůsobivější a až dojemnou. De Menthon vykreslil Francii jako sjednocenou zemi, která odporovala nacistické ideologii. Stejně jako jeho kolega Ruděnko se rozhodl vynechat podrobnosti, které by mohly vyvolat nechtěné diskuze, totiž kolaboranty Vichystického režimu.⁷⁶

1.5.3 Obhajoba

Obhájcem u mezinárodního vojenského tribunálu v Norimberku byl předestřen nelehký a nezáviděníhodný úkol. Měli zastupovat zájmy vedoucích osob nacistického Německa v procesu, který s napětím sledoval celý svět. Své obhájce si mohli obžalovaní

⁷⁵ BARRETT, John. Q. The Nuremberg Role of Justice Robert H. Jackson. *Washington University global studies law review*, 2007, roč. 6, č. 1, s. 511-516.

⁷⁶ MARRUS: *The Nuremberg war crimes...*, s. 88-95.

vybrat z členů německé advokátní komory, případně jim byli přiděleni. Někteří z obhájců přijali své klienty pouze kvůli povinnosti objektivně obhajovat práva klientů bez ohledu na svůj osobní názor či přesvědčení. Tisk však tuto myšlenku někdy nerespektoval a snažil se očernit jejich pověst a pronásledovat některé z těch, kteří se k zastupování zájmů obžalovaných upsali.

Jednou z výrazných osobností mezi obhájci byl brilantní právní zástupce velkoadmirála Karla Dönitze, Otto Kranzbühler. Výrazně vynikal v umění vyvracet a zmírňovat vznesená trestní obvinění proti jeho klientovi. Při výslechu vedeném s americkým admirálem Nimitzem ukázal svoji vynalézavost, když poukázal na praktiky amerického námořnictva. Ne však proto, aby obviňoval USA z válečných zločinů, ale proto, aby dokázal, že s ohledem na americké jednání se jeho klient nedopouštěl válečných zločinů, ale jednal v souladu s pravidly a zvyklostmi námořní války.

Dalším právním zástupcem, jehož jméno stojí za zmínění, byl profesor mezinárodního práva Hermann Jahrreiss, který byl jedním z poradců generála Alfréda Jodla. Do širšího podvědomí se dostal, když byl pověřen vytvořením prezentace věnované právní problematice v nacistickém Německu. V této prezentaci přednesené při zahajovací řeči obhajoby učinil poznámku, která však řadu z nich nepotěšila. Upozornil totiž na postavení právníků během let 1933-1945, kteří mohli často jen nečinně přihlížet způsobům aplikace práva pod vedením lidí jako Frick nebo se celého koloritu v horším případě pod mnohými pohrůzkami i účastnit.⁷⁷

Kromě zastupování obžalovaných se také několik právníků věnovalo zločineckým organizacím – Říšskému kabinetu, sboru politických vedoucích NSDAP, Gestapu SS, SD, SA, generálnímu štábu a vrchnímu velení Wehrmachtu.⁷⁸

1.5.4 Obžalování

Seznam obžalovaných se stručným popisem jejich kariéry v nacistickém Německu a se vznesenými obviněními je k nalezení v příloze.

1.5.5 Zločinecké organizace

Žalobci navrhli, aby za zločinné byly prohlášeny následující organizace: říšská vláda, sbor politických vůdců NSDAP, SS, Gestapo a SD, SA, generální štáb a vrchní velení Wehrmachtu. V odůvodnění návrhu Jackson podotkl, že potrestat několik hlavních zločinců a

⁷⁷ MALLEY: *The Atmospherics...*, s. 8

⁷⁸ MARRUS: *The Nuremberg war crimes...*, s. 71.

současně nevěnovat pozornost nacistickým organizacím by mohlo znamenat ponechání zárodku nové vlně nacismu.⁷⁹

Aby žalobci prokázali zločinnost organizace, muselo být naplněno několik kritérií.

- 1) Organizace či skupina musí být společenstvím osob se zjistitelnými svazky a společným cílem.
- 2) Členství v takové organizaci musí být obecně dobrovolné.
- 3) Cíle organizace musí být zločinné ve smyslu naplnění skutkových podstat obsažených v článku 6 Statutu.
- 4) Zločinné cíle musí být takové povahy, že její členové mohou být obviněni z toho, že o nich věděli.
- 5) Některý z obžalovaných musí být členem organizace a musí být odsouzen pro čin, na základě něhož byla organizace prohlášena za zločinnou.⁸⁰

Statut v článku 9 a 10 řeší problematiku zločineckých organizací. V případě, že bude organizace prohlášena za zločineckou, mají různé národní soudy právo předvolat členy takové organizace, není to však jejich povinnost. Povinností soudů je však takové organizace za zločinné explicitně považovat.

Řízení ve věci zločinných organizací bylo provedeno odlišně od řízení s hlavními nacistickými zločinci. Tribunál určil tzv. „soudce z příkazu činné“, kteří provedli nezbytné procesní úkony, mimo jiné vyslechli svědky a členy obžalovaných organizací (o výslech požádalo asi 45000 osob, ne všechny žádosti však byly vyslyšeny). Toto řízení probíhalo paralelně s hlavním řízením od konce února do června 1946 a každé z šesti obžalovaných organizací byl soudem přidělen obhájce, který na její obhajobu hovořil. Jednání trvala od 28. února do 2. března.

Ve svém závěrečném projevu náměstek amerického hlavního žalobce Dodd pronesl: *„Tím, že tribunál prohlásí tyto organizace za zločinné, dá výstrahu nejen národu německému, ale národům celého světa. Lidstvo bude vědět, že žádný zločin nezůstane bez trestu jen proto, že byl spáchán jménem politické strany nebo jménem státu.“*

Soud vyhověl návrhu obžaloby jen ohledně tří obžalovaných organizací a prohlásil tak za zločinné: sbor politických vůdců NSDAP, Gestapo a SD a SS. Kromě toho se soud v rozsudku zabýval otázkou, jaký právní účinek má prohlášení organizace za zločinnou.

⁷⁹ EČER, Bohuslav. *Vývoj a základy mezinárodního práva trestního*. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1948, s. 201-208.

⁸⁰ *Judgment of the International Military Tribunal : The Accused Organizations* [online]. Yale Law School: Lillian Goldman Law Library 2008 [cit. 15.11. 2014]. Dostupné z: <<http://avalon.law.yale.edu/imt/judorg.asp#general>>

Cituje hlavně zákon číslo 10 vydaný kontrolní radou pro Německo, podle kterého členství ve zločinecké organizaci lze postihnout trestem od peněžité pokuty až po smrt.⁸¹

1.6 Československý vyslanec v Norimberku

Na stíhání válečných zločinců po druhé světové válce se podílelo i Československo, zájmy naší země přitom hájil především Gen. prof. JUDr. Bohuslav Ečer. Ečer pocházel z Hranic na Moravě, vystudoval gymnázium v Kroměříži a poté pokračoval ve studiu práv nejprve na univerzitě ve Vídni, ale po první světové válce svá studia dokončil na Karlově univerzitě. Svou kariéru začal jako advokát, v roce 1938 emigroval do Paříže, kde spolupracoval s československým velvyslanectvím. Později, po kapitulaci Francie, byl povolán československou londýnskou vládou do Velké Británie, kde začal pracovat na Ministerstvu zahraničních věcí a posléze na Ministerstvu spravedlnosti.

V roce 1943 byl díky svým zkušenostem a znalostem mezinárodního práva londýnskou vládou jmenován zástupcem v Komisi Spojených národů pro vyšetřování válečných zločinů.⁸² Svě zkušenosti a postřehy z této komise popsal Ečer v knize *Právo v boji s nacismem*, v níž líčí přípravy na norimberský proces z pohledu české delegace.⁸³ O dva roky později si jej osobně generál Eisenhower vyžádal jako vedoucího československého vyšetřovacího týmu, který ve Wiesbadenu pomáhal americkým a britským vojákům se stíháním a pátráním po nacistických zločincích. Ečer se osobně postaral o zajištění K. H. Franka. V Norimberku pak od října 1945 předsedal československé delegaci a následně byl jmenován generálem justiční služby. Jako zástupce Československa působil u amerických vojenských soudů až do dubna 1948. Za své nasazení a přínos v potrestání válečných zločinců obdržel medaili za zásluhy I. třídy a od americké vlády vyznamenání Legion of Merit.

Po únoru 1948 je Ečer nucen odejít z ministerstva a dále se věnuje akademické kariéře na Masarykově univerzitě v Brně, kde je jmenován profesorem a stává se přednostou Ústavu pro mezinárodní právo trestní. Na žádost Albánie byl také delegován jako ad hoc soudce u

⁸¹ EČER: *Vývoj a základy...*, s. 201-208.

⁸² NOVOTNÁ, Monika. *Život a dílo prof. JUDr. Bohuslava Ečera*. Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 3-5.

⁸³ V této knize mimo jiné zmiňuje problematiku absence jasné normy v mezinárodním trestním právu, která zakotvuje, že příprava a rozpoutání války je zločin. Dále podotýká spornou záležitost klasických zásad trestního práva (není zločinu a trestu bez zákona, in dubio pro reo apod.), které by zločincům mohly zdánlivě pomoci. Dle Ečerových slov česká delegace v debatách poukazovala na to, že tyto zásady nikdy nepočítaly se státem organizovanou zločinností a byly vytvořeny na ochranu nevinného občana proti vládnoucím tyranům. Nebylo by tedy spravedlivé tyto zásady obrátit proti občanům, na jejichž ochranu byly kdysi vytvořeny tak, aby poskytly ochranu tyranům. V závěru knihy poté uvádí, že po srovnání Londýnské dohody a Statutu s návrhy české delegace v Komisi lze konstatovat, že českoslovenští právníci významně přispěli k uzákonění zásad, podle kterých byli hlavní němečtí zločinci souzeni a které jsou základem k vytvoření nového právního řádu. EČER, Bohuslav. *Právo v boji s nacismem*. Brno: Zář, 1946, s. 28-30 a58.

Mezinárodního soudního dvora v Haagu, aby rozhodoval ve sporu mezi Velkou Británií a Albánií o průliv Korfu.⁸⁴

1.7 Verdikt tribunálu

Den vynesení rozsudku se nakonec kvůli zdlouhavým přípravným pracím posunul až na 30. září, jeho předčítání trvalo až do 1. října odpoledne. Před plnou soudní síní, ve které nezbylo ani jedno místo volné, byly nejprve přečteny výroky o vině a soud oznámil, ve kterých bodech obžaloby shledává obžalované vinnými a ve kterých nikoliv. Další den si každý obžalovaný jednotlivě vyslechl svůj trest.

Mezinárodní vojenský tribunál v Norimberku odsoudil dvanáct obžalovaných k trestu smrti provazem, byl tak potrestán Göring, Ribbentrop, Keitel, Kaltenbrunner, Rosenberg, Frick, Frank, Streicher, Sauckel, Jodl, Seyss-Inquart a v nepřítomnosti Bormann. Na doživotí byli odsouzeni Hess, Funk a Reader. Dvacet let odnětí svobody dostal Schirac a Speer, patnáct let Neurath a Dönitz deset let. Schacht, Fritzsche a von Papen byli tribunálem osvobozeni.

Po oznámení trestů všem obžalovaným se členové tribunálu vzdělili ze soudní síně. Hodiny ukazovaly 15:40 a právě skončil první mezinárodní proces s válečnými zločinci, který sledoval celý svět.⁸⁵

⁸⁴ NOVOTNÁ: *Život a dílo...*, s. 3-5.

⁸⁵ LEEB, HEYDECKER: *Norimberský proces...*, s. 575-581.

2. Tokijský proces

2.1 Pozadí procesu

O potrestání nacistických zločinců se mluvilo již krátce po začátku druhé světové války, proto nebylo pro nikoho velkým překvapením, když se Velká čtyřka sešla v létě 1945 v Londýně, aby vypracovala Londýnskou dohodu a k ní připojený Statut mezinárodního vojenského tribunálu. Když ale Velká čtyřka 26. července 1945 vydala Postupimskou deklaraci, byl překvapen kdekdo. Uveřejnila v ní totiž záměr potrestat za stejné zločiny, jako v případě Německa, i přední japonské představitele⁸⁶: „*Nemáme v úmyslu Japonce zotročit jako rasu nebo zničit jako národ. Musíme však učinit zadost spravedlnosti ve vztahu ke všem válečným zločincům, včetně těch, kteří krutě zacházeli s našimi zajatci. Japonská vláda musí odstranit všechny překážky bránící navrácení se k demokratickým ideálům a jejich posílení mezi japonskými lidmi. Také bude zaručena svoboda projevu, náboženství a myšlení, jakožto i respektování základních lidských práv.*“⁸⁷

Tribunálu byly položeny základy také Káhirskou deklarací z prosince 1943, ve které tři spojenecké země – Velká Británie, Spojené státy americké a Čína prohlašují, že: „*...spojenecké mocnosti bojují tuto válku, aby omezily a potrestaly agresi Japonska.*“ Na Káhirskou deklaraci se také odvolává v článku 8 Postupimská deklarace, která, jak již bylo zmíněno, je dalším pramenem procesu v Tokiu. Dále je nutné uvést Protokol o kapitulaci Japonska z 2. září 1945 podepsaný jménem japonského císaře a vlády a devíti spojeneckých zemí, jakožto předpoklad k uskutečnění procesu. Svou roli sehrála v procesu ustanovení vojenského tribunálu Moskevská konference, na které se zástupci USA, Velké Británie, SSSR se souhlasem Číny shodli, že: „*Nejvyšší velitel je oprávněn vydávat rozkazy ve všech záležitostech implementace kapitulacních podmínek a doplňujících směrnic, okupace a kontroly nad Japonskem.*“ Na základě tohoto ustanovení generál MacArthur mohl rozhodnout o zřízení tribunálu, před kterým budou obžalováni souzeni jako jednotlivci nebo jako členové organizace či skupiny, případně v obou možných postaveních.

⁸⁶ RÖLING, Bernard V. A., CASSESE, Antonio. *Tokijský proces*. Praha: Mladá fronta, 1995, s. 10-11.

⁸⁷ *The Berlin (Potsdam) Conference, July 17-August 2, 1945* [online]. Yale Law School: Lillian Goldman Law Library 2008 [cit. 3.12. 2014]. Dostupné z: <http://avalon.law.yale.edu/20th_century/decade17.asp>

2.2 Právní základy Mezinárodního vojenského tribunálu pro Dálný východ

Právním základem pro Mezinárodní vojenský tribunál pro Dálný východ se stal Tokijský statut, jehož vydání formou nařízení schválil v lednu 1946 nejvyšší velitel spojeneckých vojsk v Japonsku, generál MacArthur. Vypracovávali jej pouze Američané a nejvíce se na práci podílel hlavní žalobce v Tokiu, Joseph B. Keenan. Tento dokument byl vydán přesně za deset měsíců po oznámení úmyslu vést proces i s japonskými zločinci, tedy 26. dubna 1946. S ostatními Spojenci byl probírán až po jeho vydání.⁸⁸

Vzorem pro Tokijský statut byl převážně statut Norimberský, hlavní rozdíly byly v částech zabývajících se možnými obviněními a složení tribunálu.

Oba statuty se tak rozcházejí v druhém článku. V Norimberku se tribunál skládal ze čtyř soudců a čtyř náhradníků, kdežto v Tokiu jmenoval jeho členy nejvyšší velitel spojeneckých vojsk z návrhů signatářů Protokolu o kapitulaci. Členů tribunálu mělo být minimálně šest a maximálně jedenáct.

Další odlišnost můžeme nalézt v druhé části článku pět Tokijského statutu, který svěřuje do soudní pravomoci zločiny proti míru, válečné zločiny a zločiny proti lidskosti. Začátek článku pět zní následovně: „*Tribunál má pravomoc soudit a potrestat válečné zločince Dálného východu, kteří jsou buď jako jednotlivci, nebo jako členové organizací obvinění z porušení práva představující zločiny proti míru.*“ Kvůli této formulaci pak mohli být před tribunál postaveni jednotlivci obvinění z válečných zločinů a zločinů proti lidskosti pouze současně obvinění ze zločinů proti míru.

Tokijský tribunál se také od Norimberku lišil řízením ohledně zločineckých organizací (článek 9 a následující Norimberského statutu), zatímco v Německu probíhaly s hlavním procesem paralelně procesy ohledně zločinnosti organizací jako SS či Gestapo, v Japonsku v tomto ohledu nebyly podniknuty žádné kroky.⁸⁹

2.3 Obžaloba

Obžaloba byla vznesena 29. dubna 1946, čítala 55 obžalovacích bodů a pět příloh, struktura byla pojata rozdílně od norimberské obžaloby s pouze čtyřmi obžalovacími body a třemi přílohami. Obvinění z válečných zločinů, zločinů proti míru a proti lidskosti bylo vzneseno proti 28 obžalovaným za činy spáchané v období od 1. ledna 1928 do 2. září 1945.⁹⁰

⁸⁸ RÖLING, Bernard V.A. *The Tokyo judgment*. Amsterdam: APA-Univ. Press, 1977, s. 19-20.

⁸⁹ *Trial of Japanese War Criminals*. Washington: United States Government Printing Office, 1946, s. 39-44.

⁹⁰ RÖLING: *The Tokyo judgment...*, s. 20.

Dle úvodu obžaloby byla domácí i zahraniční politika v tomto období ovládána a kontrolována zločineckou militantní klikou, jejíž vliv a politické vedení země zapříčinily vážné problémy světového měřítká, rozpoutání agresivní války a způsobily značné škody mírumilovným národům, včetně Japonců. Mysl japonského národa byla systematicky otravována zhoubnými ideami o údajné rasové nadřazenosti Japonců nad ostatními národy Asie, a dokonce i národy na celém světě. V Japonsku byl zaveden podobný systém jako v Hitlerem ovládaném Německu a fašistické Itálii. Ekonomické a finanční zdroje byly z velké části mobilizovány pro dosažení válečných cílů, což mělo neblahý dopad na poměry civilního obyvatelstva.

V další části se obžaloba zabývá spiknutím, ke kterému se obžalovaní připojili na popud Německa a Itálie s cílem zajistit své zemi světovou dominanci, vykořisťovat jiné země a přitom páchat válečné zločiny, zločiny proti míru a zločiny proti lidskosti. Obžalovaní přitom využívali své pravomoci, úřední postavení, osobní prestiž a vliv. V rámci spiknutí plánovali, připravovali, zahájili a vedli útočnou válku proti Spojeným státům americkým, Číně, Spojenému království, Sovětskému svazu, Austrálii, Kanadě, Francii, Nizozemí, Novému Zélandu, Indii, Filipínám a dalším mírumilovným národům. Útočná válka porušila předpisy mezinárodního práva, posvátné smluvní závazky, povinnosti a záruky. Obžalovaní se také dopustili porušení uznávaných válečných pravidel a zvyklostí, jmenovitě skutky jako je těžké ubližování na zdraví a zlé zacházení s válečnými zajatci, internovanými civilisty a osobami v mezinárodních vodách, spočívajících zejména v odpírání adekvátního stravování, ošacení, ubytování, lékařského ošetření a nucení je k práci v nelidských podmínkách. Dále lze obžalované vinit z drancování soukromého a veřejného majetku, bezohledného a vojensky neopodstatněného ničení měst a vesnic, páchání masových vražd, znásilňování, mučení a dalších barbarských krutostí proti bezmocnému obyvatelstvu obsazených území.⁹¹

2.4 Skutkové podstaty zločinů

2.4.1 Zločiny proti míru

Definice zločinů proti míru v Tokijském statutu se mírně odchyluje od norimberské definice. Článek 5 písm. a) poskytuje vymezení zločinů proti míru jako: „...*osnování, příprava, rozpoutání nebo vedení vyhlášené i nevyhlášené útočné války nebo války porušující mezinárodní právo, úmluvy, dohody nebo záruky, anebo účast na společném plánu nebo*

⁹¹ *Trial of Japanese War Criminals*. Washington: United States Government Printing Office, 1946, s. 46-47.

spiknutí k provedení čehokoliv z toho, co je uvedeno výše.“ Rozdíl spočívá prakticky jen v tom, že mezi prvky, které válka porušuje, bylo přidáno mezinárodní právo, které v článku 6 písm. a) Norimberského statutu absentuje. Dále byla přidána specifikace útočné války jako vyhlášené nebo nevyhlášené.

V obžalobě zločiny proti míru vymezují body 1–36, každý bod vždy uvádí, na které obžalované se konkrétně aplikuje. První bod se tak vztahuje na všechny obžalované, kteří jsou obviněni ze spiknutí jako vůdci, organizátoři, provokatéři a spolupachatelé v období 1. ledna 1928 – 2. září 1945. Předmětem spiknutí je vedení útočné války proti zemím, které Japonsku stály v cestě k vojenské, námořní, politické a ekonomické dominanci ve východní Asii a Tichém a Indickém oceánu. Druhý obžalovací bod obviňuje opět všechny obžalované z vedení útočné války proti Číně za účelem nadvlády nad čínskými provinciemi, třetí bod pak za účelem nadvlády nad Čínou. Čtvrtý bod opět zvažuje všechny, když je obviňuje se spiknutí k vedení útočné války proti USA, Commonwealthu, Francii, Nizozemsku, Číně, Portugalsku, Thajsku, Filipínám a Sovětskému svazu za stejným účelem jako v prvním bodu obžaloby. V pátém bodě jsou vznesena obvinění proti všem obžalovaným ze spiknutí s Německem a Itálií k ovládnutí celého světa a rozdělení si sfér vlivu. Body 6–17 se nevztahují na Shiratoriho a vznáší obvinění za plánování a přípravu agresivní války proti zemím, které jsou vždy v jednotlivých bodech vyjmenované. Body 18–6 obviňují již bez výjimky z rozpoutání války proti uvedeným zemím a body 27–36 z jejího vedení.⁹²

Ve své odpovědi na argumenty obžaloby profesor Kenzo Takayanagi nesouhlasí s tvrzeními hlavního žalobce, Josepha Keenana. Podle Keenana je útočná válka zločinem podle mezinárodního práva a byla tak chápána již před sepsáním obžaloby. Odkazuje na vliv obyčejů na mezinárodní právo a jako příklad uvádí statut Stálého dvora mezinárodní spravedlnosti a rozhodnutí tehdejších respektovaných autorit, jako byl newyorský soudce Cardozo či britský soudce lord Wright. Zdůrazňuje také, že konsensus civilizovaných národů, pokud se jedná o záležitost obecného blaha, je způsobilý utvořit uznávaný princip mezinárodního práva. Otázka agresivní války byla považována tolika národy za nezákonnou a zakázanou, že jejich jednomyslný verdikt dává vzniknout obecné zásadě mezinárodního práva. Takayanagi však podotýká, že jednání civilizovaných národů ve vzájemné shodě může směřovat k zavedení nového principu mezinárodního práva. Neexistuje však žádná právníká zásada, která by umožňovala zavést obecnou zásadu mezinárodního práva ipso facto na základě jednání ve vzájemné shodě mnoha civilizovaných národů ve věci obecného blaha.⁹³

⁹² RÖLING: *The Tokyo judgment...*, s. 20-21.

⁹³ TAKAYANAGI, Kenzo. *The Tokio Trials and International Law*. Tokyo: Yuhikaku, 1948, s. 22 – 23.

Obhajoba s obviněním ze zločinů proti míru vyjádřila nesouhlas, mezinárodní právo nezná takový zločin a jedná se o retroaktivní použití práva, které bylo účelově vytvořeno. Další problém představovala pro obhajobu útočná válka, jakožto institut postrádající v mezinárodním právu jasnou definici.⁹⁴

Tribunál se s žalobními body vypořádal následovně. Body 6–17, v kterých se žaloba soustředila na plánování a přípravu války, se nezabýval, neboť v nich spatřoval duplicitu s body 1–6, které obviňovaly všechny obžalované ze spiknutí. Podobná kolize pak nastala mezi body 18–6 a 27–36. Soud nespatořoval větší rozdíl mezi pojmy „rozpoutání války“ a „vedení války“, a proto se v bodech 18–26 zdržel jejich posuzování.⁹⁵

2.4.2 Spiknutí

V Tokijském statutu, stejně jako v tom z Norimberku, nalezneme v oddílu věnovanému jurisdikci tribunálu následující větu: „*Vůdcové, organizátoři, podněcovatelé a spolupachatelé podílející se na přípravě a provádění společného plánu nebo spiknutí za účelem spáchání některého z výše uvedených trestných činů jsou odpovědni za všechny činy všech osob při provádění takového plánu.*“ Na rozdíl od Norimberského statutu se zde tato věta neobjevuje jako samostatný odstavec, ale následuje ihned po definici zločinů proti lidskosti v článku 5 písm. c).

Obžaloba se spiknutím, jak již bylo zmíněno výše, zabývala v rámci zločinů proti míru v žalobních bodech 1–6, v rámci zločinu vraždy v žalobních bodech 37, 38 a 44 a v rámci válečných zločinů a zločinů proti lidskosti v bodě 53.⁹⁶

Obhajoba namítala, že mezinárodní právo neupravuje institut spiknutí a společného plánu. Potom je třeba nazírat na použití inkriminovaných článků Tokijského statutu vůči obžalovaným jako na aplikaci práva s retroaktivním účinkem.⁹⁷

Tribunál se zabýval žalobními body 1–6, které vznášely proti všem obžalovaným obvinění ze spiknutí k zločinům proti míru. Co se týče bodů 37–8, soud nepovažoval obžalobu v těchto bodech za důvodnou. Podle tribunálu se ustanovení o spiknutí obsažené v Tokijském statutu vztahuje výhradně na zločiny proti míru, nelze jej tedy aplikovat ani na válečné zločiny a zločiny proti lidskosti. Charta takové činy nekriminalizuje. Body 44 a 53

⁹⁴ WILLIAMS, Carrington. The Tokyo war crimes trial efore the International Military Tribunal for the Far East. In CAREY, John, DUNLAP, V. Wiliiam, PRITCHARD, R. John (ed). *International humanitarian law*. Ardsley, N.Y.: Transnational Publishers, 2003, s. 120 – 121

⁹⁵ RÖLING: *The Tokyo judgment*..., s. 30.

⁹⁶ *Trial of Japanese War Criminals*..., s. 40–61.

⁹⁷ WILLIAMS: The Tokyo war crimes trial, s. 120 – 121.

vznáší obvinění ze spáchání zločinů v rozporu s pravidly války. Tribunál se v tomto případě opět odvolával na již zmíněné konstatování, že spiknutí lze vztáhnout pouze na zločiny proti míru. Statut neuděluje soudu pravomoc se body 44 a 53 zabývat.⁹⁸

Nutno podotknout, že institut spiknutí sehrál v Norimberku větší roli než v Tokiu. Tribunál se soustředil především na zjištění, kdo se skutečně podílel na plánování války, kdo ji zahájil a kdo válku vedl. Soud dospěl k závěru, že zodpovědný je každý člen vlády, který měl na starosti mezinárodní záležitosti. Nizozemský soudce Bernard V. A. Röling se s tímto postupem neztotožňoval, ve svém nesouhlasném vyjádření se postavil především proti stíhání ministrů zahraničí Shigemitsu a Togo. Po zvážení důkazů Röling dospěl k názoru, že oba dva jmenovaní přijali funkci proto, aby se válce vyvarovali, jejich stíhání tak není oprávněné. Ministr zahraničí Shigemitsu byl navíc do seznamu obžalovaných přibrán na naléhání Sovětů a Číňanů a podle Rölinga je neomluvitelné, že jej soud prohlásil vinným.⁹⁹

2.4.3 Válečné zločiny

V Tokijském statutu byla tato kategorie pojmenována „Conventional War Crimes“, tedy konvenční či běžné válečné zločiny. Definice článku 5 písm. b) byla stručná: „...porušení zákonů nebo obyčejů války.“ Norimberský statut tuto definici rozváděl více, když poskytoval demonstrativní výčet činů zařaditelných pod válečné zločiny.

Obžaloba řešila válečné zločiny pouze ve třech závěrečných žalobních bodech.¹⁰⁰ Kategorie běžných válečných zločinů nevyvolala žádný větší konflikt. Jediným trnem v oku byl související koncept vraždy obsažený v žalobních bodech 37–2. Obžaloba tvrdila, že všechna úmrtí na straně Spojenců byla vraždami, neboť válka ze strany Japonska byla nespravedlivá, a tudíž neospravedlnitelná podle mezinárodního práva. Obhajoba se proti tomuto pojetí ohrazovala a ani tribunál nepovažoval za nutné se těmito obviněními zabírat. Soudci došli k názoru, že válka ze strany Japonska byla vedena v rozporu s Haagskou úmluvou z roku 1907 a dalšími mezinárodními smlouvami, tudíž všechny akty vraždy byly součástí agresivní války. Hlavním zločinem, za který jsou obžalováni v tomto procesu souzeni, je vedení agresivní války, která již svou povahou zahrnuje nesčetné vraždy a utrpení, soudit je současně i za vraždu by postrádalo účel.¹⁰¹

⁹⁸ RÖLING: *The Tokyo judgment*, s. 31 - 32.

⁹⁹ RÖLING, CASSESE: *Tokijský proces...*, s. 78 - 79.

¹⁰⁰ *Trial of Japanese War Criminals...*, s. 40-61.

¹⁰¹ HISAKAZU, Fujita. *The Tokyo Trial: Humanity's Justice v Victor's Justice*. In GREENWOOD, Christopher, MCCORMACK, Timothy L.H (ed). *Beyond victor's justice?: the Tokyo War Crimes Trial revisited*. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2011, s. 12-13.

2.4.4 Zločiny proti lidskosti

Článek 5 písm. c) Tokijského statutu opět nachází inspiraci ve Statutu z Norimberku. V dříve zmíněném je v první části vynecháno upřesnění, že vražda a další nelidské činy musí být směřovány proti civilnímu obyvatelstvu. Jinými slovy, činy spadající pod definici zločinů proti lidskosti mohou být spáchány i vůči bojovníkům zneprátené strany. Norimberský statut také navíc uvádí jako zločin proti lidskosti pronásledování z politických, rasových a náboženských důvodů. Náboženské důvody byly v Tokiu vynechány, neboť válka v Pacifiku neobsahovala náboženský či protizidovský podtext.¹⁰²

V obžalobě byly zločiny proti lidskosti zařazeny společně s válečnými zločiny do třetí skupiny, která obsahovala žalobní body 53 až 55. Koncepční rozlišení mezi kategoriemi válečných zločinů a zločinů proti lidskosti bylo v těchto obžalovacích bodech neúplné. Z tohoto pojetí však nelze usuzovat, že by během války v Tichomoří nedocházelo k hromadným zvěrstvům postižitelných podle ustanovení o zločinech proti lidskosti. V tomto případě můžeme spíše tokijským žalobcům vytknout nedostatek odborného posouzení. Všechny případy krutostí prezentované obžalobou byly v rozporu se zákony a obyčejí vedení války, jednalo se tedy o válečné zločiny zaměřené primárně proti příslušníkům spojeneckých armád. V řízení před tribunálem měl důkazy ohledně zločinů proti lidskosti předestřít žalobce z Filipín, avšak ani on neprezentoval svůj případ zcela jednoznačně. Tokijský tribunál tak vzhledem k výše zmíněnému nerozhodoval o zločinech proti lidskosti, místo toho všechny případy posuzoval jako válečné zločiny.¹⁰³

2.5 Strany a osobnosti procesu

2.5.1 Soudci

Tokijský tribunál se nejprve skládal z 9 soudců, poté co se Filipíny a Indie staly nezávislými státy, byli přibráni další dva soudci i z těchto zemí.¹⁰⁴ Těchto 11 členů tribunálu reprezentovalo Spojené státy, Velkou Británii, Sovětský svaz, Čínu, Austrálii, Kanadu, Nový Zéland, Nizozemí, Indii a Filipíny.

¹⁰² Tamtéž, s. 12-13.

¹⁰³ TOTANI, Yuma. The Case against the Accused. In GREENWOOD, Christopher, MCCORMACK, Timothy L.H (ed). *Beyond victor's justice?: the Tokyo War Crimes Trial revisited*. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2011, s. 153-154.

¹⁰⁴ RÖLING, CASSESE: *Tokijský proces*, s. 43.

Předsedou soudu byl sir William Webb, soudce Nejvyššího soudu v Austrálii. Jeho úlohou u soudu bylo mimo jiné vyšetřovat válečné zločiny spáchané na Nové Guiney. Stavěl se proti trestu smrti ve vztahu ke všem obviněným a proti udělení imunity císaři.¹⁰⁵ Podle nizozemského soudce Rölina byl Webb dosazenou politickou figurkou. Byl to velmi arogantní a panovačný člověk a často se dostával do sporu s ostatními členy tribunálu.¹⁰⁶

Francii reprezentoval Henri Bernard, veterán z druhé světové války a člen Prvního vojenského tribunálu v Paříži, který soudil nacistické válečné zločince a kolaboranty. Domníval se, že postup tokijského tribunálu nebyl řádný a verdikt byl vynesena chybně. Stejně jako Webb byl přesvědčen, že japonský císař měl být odsouzen.

Generál právní administrativy Myron H. Cramer byl vyslancem Spojených států amerických, v Japonsku nahradil soudce Higginse, který ze své funkce po měsíci odstoupil. Obhajoba se snažila zpochybnit toto nástupnictví, které podle ní vybočovalo z právního rámce Tokijského statutu, avšak byla přehlasována většinou soudců.

B. V. A. Röling byl nizozemský profesor práva na univerzitě v Utrechtu. Během nacistické okupace působil jako soudce, ale po celou dobu jeho funkce vynikal morální zásadovostí a odvahou jednat podle svého přesvědčení. To také vedlo k rozhodnutí nizozemské vlády doporučit ho jako soudce k tribunálu v Tokiu. Sepsal obsáhlé nesouhlasné stanovisko k některým částem většinového rozsudku. Zde například vyjádřil přesvědčení, že Hirota a Shigemitsu měli být osvobozeni.

Edward Stuart McDougal byl kanadským soudcem, dříve úřadujícím u Královského soudu v Quebecu. Čínu zastupoval vysoce uznávaný právník Mei Jai-oo. Novozélandským soudcem byl ustaven Harvey Northcroft, dříve působící u Nejvyššího soudu. Královský poradce Lord Patrick působil u tribunálu jako britský soudce. Nově vzniklé státy u soudu reprezentoval dřívější nejvyšší státní zástupce Filipín Delfin Jaranilla a Radhabinod Pal, soudce nejvyššího soudu v Kalkatě. Ze Sovětského svazu byl vybrán žoviální generálmajor I. M. Zarajanov, který působil v Právní akademii Rudé armády a anglicky uměl pouze dvě slova: „*Dnem nahoru!*“.¹⁰⁷

2.5.2 Obžaloba

Samotné trestní stíhání měli na povel převážně Američané, hlavním žalobcem byl Američan Joseph Keenan, který roli prokurátora zastával i v USA. Podle Rölina byl do

¹⁰⁵ WILLIAMS: *The Tokyo war crimes trial*, s. 149.

¹⁰⁶ RÖLING, CASSESE: *Tokijský proces...*, s. 43-44.

¹⁰⁷ WILLIAMS: *The Tokyo war crimes trial...*, s. 149-150.

úřadu jmenován z politických důvodů a byl to člověk průměrných schopností zcela nesrovnatelný s takovou osobností, jako byl Jackson v Norimberku.¹⁰⁸ Obhájci, ale také kolegové žalobci, ho popisovali jako velmi panovačného. Navíc se většinu doby, po kterou proces probíhal, zdržoval v USA. Národnostní zastoupení a počet žalobců byl stejný jako v případě soudců a každý žalobce měl k ruce velký tým kvalitních právníků. Ten jim pomáhal s přípravou případu proti Japonsku, který byl každému národnímu týmu přidělen. Jako význačné osobnosti z řad žalobců zmiňuje Williams např. Filipínce Pedra Lopéze či britského právníka Arthura Comyns-Carra. Jako jednoho z nejlepších žalobců označil Australana Alana Mansfielda, který vynikal přesně cílenými argumenty. Sovětského žalobce, S. A. Golunského, který byl také ministrem spravedlnosti, popisuje jako brilantního právníka se vzhledem carského šlechtice.¹⁰⁹

2.5.3 Obhajoba

Obhajoba čítala více než 150 právníků a další nespočet písařů a administrativních zaměstnanců. Každého obžalovaného zastupoval japonský právní zástupce se svým zástupcem a vedle nich i američtí obhájci. Po většinu soudního procesu však zodpovědnost za obhajobu převzal Uzawa Somei, kterého jmenoval zbytek právních zástupců. Neméně důležitý byl i jeho zástupce Kiyose Ichiro, jenž získal obdiv svou bravurní obhajobou obžalovaného Toja, kterou zastínil i jeho amerického obhájce Bena B. Blakeneyho. Dalším japonským zástupcem, kterému se dostalo podobného uznání, byl mezinárodně známý Takayanagi Kenzo, jenž se podílel na obhajobě Shigemitsu a generálporučíka Suzuki. Z dalších obhájců, kteří nebyli západnímu světu tolik známí, můžeme zmínit jména jako Hashimoto, Yamada či Takahashi.

Přítomnost amerických právních zástupců u soudu byla velkým pokrokem oproti Norimberku, kde obžalované zastupovali pouze němečtí právníci. V soudní síni se dostávali ke slovu mnohem častěji než jejich japonští kolegové, nechali se ale slyšet, že jejich práce a mistrovství v získávání svědků ochotných podstoupit před soudem křížový výslech byla neocenitelná.¹¹⁰

¹⁰⁸ RÖLING, CASSESE, *Tokijský proces...*, s. 46.

¹⁰⁹ WILLIAMS: *The Tokyo war crimes trial...*, s. 115-116.

¹¹⁰ PRITCHARD, R. John. *An Overview of the Historical Importance of the Tokyo War Trial*. Oxford: Nissan Institute of Japanese Studies, 1987, s. 22-25.

2.5.4 Obžalování

Na lavici obžalovaných usedlo 28 osob, jednalo se o jak o civilní, tak o vojenské obžalované. Mezi vojenskými obžalovanými se objevilo velké množství generálů a admirálů a dále i jeden maršál. Protože měla armáda v Japonsku velký vliv a význam (vojáci měli např. ústavou zaručené právo jmenovat ministra války), byla většina z nich zapletena do politiky. Dále bylo obžalováno i pět bývalých předsedů vlády (Hiranuma, Hirota, Koiso, Tojo a Suzuki), další politické figury jako ministři a velvyslanci a propagandista Okawa. Posledně jmenovaný ze sebe zřejmě záměrně udělal blázna, byl prohlášen za duševně chorého a procesu se vyhnul. Na rozdíl od Norimberského procesu nebyli mezi obžalovanými žádní průmyslníci, domnívali se totiž, že válka uškodí ekonomickému rozvoji, a stavěli se proti ní.¹¹¹

Seznam obžalovaných a jejich verdikt je uveden v příloze.

2.6 Je císař válečný zločinec?

Rozhodnutí nepotrestat japonského císaře Hirohita jako válečného zločince, které mnozí kritizovali, učinili Američané hned z několika důvodů. Tím, že jej nepostavili před válečný tribunál, si mimo jiné chtěli zajistit klidný průběh americké okupace Japonska. Toto rozhodnutí uvítala i japonská vláda, která by jen nelibě nesla trestní stíhání symbolu národa, kterým císař bezpochyby byl. Situace ke konci čtyřicátých let minulého století nepotrestání Hirohita také nahrávala. Kvůli šíření komunismu napříč Čínou bylo pro USA nezbytné si v Asii vytvořit pozorovací základnu a spojence, čehož by se perzekucí hlavy státu jen těžko dosáhlo. Pokud by se Američané rozhodli jinak, studená válka v Asii by nejspíš vyústila v jejich porážku.¹¹²

Byla chyba chránit císaře? Röling se domníval, že nikoliv. Hirohito podle něj neměl žádnou moc a rozhodnutí jít do války učinila japonská vláda. Císař jednoduše národu sdělil rozhodnutí vlády a díky jeho autoritě jej uposlechla celá říše. Pokud by s vládou nespolečně pracoval a vzepřel se jejím rozhodnutím a rozhodnutím armády, hrozilo by, že bude zavražděn. Císař Hirohito také sehrál důležitou roli při ukončení války, vláda totiž nezastávala jednotné stanovisko ohledně kapitulace Japonska, císař tedy učinil rozhodnutí a kapitulaci podmínky přijal.

¹¹¹ RÖLING, CASSESE: *Tokijský proces...*, s. 46 - 54.

¹¹² TAKATORI, Yuki. The Tokyo War Crimes Trial. In CAREY, Henry F., MITCHELL, Stacey M. (ed). *Trials and Tribulations of International Prosecution*. Lanham.: Lexington Books, 2013, s. 174-175.

Ne všechny národy podílející se na Mezinárodním vojenském tribunálu pro Dálný východ však považovaly americké rozhodnutí za šťastné. Sověti apelovali na Trumana a McArthura, aby své rozhodnutí přeci jen přehodnotili. Také Australané spatřovali v císaři vojenského zločince a volali po jeho potrestání. Ať už bylo rozhodnutí správné či nikoliv, dějiny píšou vítězové, a tak zůstal císař z americké vůle nepotrestán.¹¹³

¹¹³ RÖLING, CASSESE: *Tokijský proces...*, s. 54-58.

3. Odkaz poválečných procesů

3.1 Nařízení č. 10 Spojenecké kontrolní rady

Krátce před zahájením Norimberského procesu, v září 1945, byl pověřen Charles H. Sahy, vedoucí americké právní divize Spojenecké kontrolní rady, aby vytvořil předpis, který by Spojencům umožnil vést soudní procesy v jednotlivých okupačních zónách i se zajatci, kteří nebudou souzeni jako hlavní váleční zločinci. Vrchní americký žalobce Jackson se domníval, že procesy v jednotlivých zónách budou do budoucna efektivnější než procesy vedené čtyřmi stranami, protože už přípravy na řízení před Mezinárodním vojenským soudním dvorem provázely totiž neshody mezi zástupci zúčastněných států, především mezi USA a SSR. Konečná verze Nařízení č. 10 byla přijata Spojeneckou kontrolní radou 20. prosince 1945 a vrchním žalobcem v americké okupační zóně byl jmenován Telford Taylor.

Ještě před vynesením rozsudku v prvním procesu před Mezinárodním vojenským soudním dvorem se simultánně dlouze diskutovalo o druhém procesu, který se měl soustředit na významné německé průmyslníky. Tento nápad se i přes podporu Britů, Francouzů a Sovětů nesešel v USA s velkou podporou a americká vláda dala přednost pouze procesům v jednotlivých okupačních zónách.¹¹⁴

Definice trestných činů v Nařízení vycházely ze Statutu Mezinárodního vojenského soudního dvora. Nuance se objevila u zločinů proti lidskosti, kdy podle článku 6 písm. c) Statutu musely být spáchány v souvislosti s mezinárodním ozbrojeným konfliktem, v případě Nařízení toto upřesnění chybělo. Jednotlivé soudy však tuto definici vykládaly rozdílně – některé argumentovaly, že se nelze zabývat i trestnými činy před 1. září 1939, jiné Nařízení aplikovaly extenzivněji.¹¹⁵

3.2 Norimberské zásady

Norimberské zásady představují základní principy, které jsou jádrem mezinárodního trestního práva již od dob Mezinárodního vojenského soudního dvora až po utváření Římského statutu. Valné shromáždění vydalo v listopadu 1947 rezoluci číslo 177 (II), která

¹¹⁴ HELLER, Kevin Jon. *The Nuremberg Military Tribunals and the origins of international criminal law*. New York: Oxford University Press, 2011, s. 9-25.

¹¹⁵ BOOT: *Genocide, crimes against humanity...*, s. 274-275.

svěřila formulaci těchto zásad na základě rozsudku a Statutu Mezinárodního vojenského soudního dvora Komisi pro mezinárodní právo.¹¹⁶

Dokument, o jehož vytvoření se měla Komise vynasnažit, měl být nazván Kodex zločinů proti míru a bezpečnosti lidstva. Komise měla rozhodnout, zda se zásady promítnuté ve Statutu Norimberského tribunálu a jeho rozsudku staly plnohodnotnými zásadami mezinárodního práva. Členové komise zaujali kladné stanovisko a v roce 1950 tak byly ustaveny Zásady mezinárodního práva, uznané ve Statutu Norimberského tribunálu a jeho rozsudku. Norimberských zásad bylo zformulováno celkem sedm, jejich znění a rozdíly oproti Statutu Norimberského tribunálu je k nalezení v přílohách.¹¹⁷

3.3 Právní dokumenty OSN a Červeného kříže

Po druhé světové válce získalo svou moderní podobu mezinárodní humanitární právo. Účelem rozvoje této disciplíny bylo předejít opakování hrůz a zvěrstev, ke kterým docházelo v koncentračních táborech a válečných zákopech. Jako reakce na některé aspekty druhé světové války probírané před Mezinárodním vojenským soudním dvorem byly přijaty na půdě OSN významné právní dokumenty. Patří mezi ně Konvence o genocidě, Všeobecná deklarace lidských práv a potažmo i v Ženevská úmluva IV – Úmluva o ochraně civilních osob za války. Trestněprávní ustanovení a závazky, dotýkající se všech osob v mezinárodněprávní komunitě, obsažené v těchto dokumentech představovaly významný milník pro vývoj mezinárodního trestního práva

Cesta ke Konvenci o genocidě a vyčlenění genocidy jako samostatného zločinu z kategorie zločinů proti lidskosti začala rezolucí OSN č. 96 z roku 1946, která obsahovala prohlášení, že „...genocida je zločin podle mezinárodního práva, v rozporu s duchem a cíly OSN a odsuzuje ji celý civilizovaný svět“.¹¹⁸ O dva roky později byla přijata rezoluce 260 (III) nazvaná Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia (Konvence o genocidě) čítající devatenáct článků.¹¹⁹ Hlavním záměrem, který konvence sledovala, bylo zavázat signatářské

¹¹⁶ 177 (II). *Formulation of the principles recognized in the Charter of the Nürnberg Tribunal and in the judgment of the Tribunal*. [online]. Official Documents System of the United Nations [cit. 20. 1. 2015]. Dostupné z: <<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/038/84/IMG/NR003884.pdf?OpenElement>>

¹¹⁷ ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002, s. 47.

¹¹⁸ *The Influence of the Nuremberg Trial on International Criminal Law* [online]. Robert H. Jackson [cit. 21. 1. 2015]. Dostupné z: <<http://www.roberthjackson.org/the-man/speeches-articles/speeches/speeches-related-to-robert-h-jackson/the-influence-of-the-nuremberg-trial-on-international-criminal-law/>>

¹¹⁹ *Resolution adopted by the General Assembly, 260 (III), of 9 December 1948* [online]. Documents System of the United Nations [cit. 20. 1. 2015] Dostupné z: <[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/260\(III\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/260(III))>

státy ke kriminalizování genocidy a potrestání pachatelů dle právního řádu každého státu. V souladu s tím také konvence zavazovala smluvní strany ke spolupráci při potlačování zločinu genocidy. Tvůrci konvence se domnívali, že tento dokument, ve světle nedávných perzekucí židovského obyvatelstva a následného přísného potrestání jejích pachatelů, odradí signatářské státy, aby se v budoucnosti tohoto zločinu dopustily nanovo.¹²⁰ V článku 2 Konvence o genocidě podává výčet skupin, jejichž plné či částečné zničení naplňuje skutkovou podstatu zločinu genocida. Mezi tyto skupiny je zařazena národní, etnická, rasová a náboženská skupina. V návrhu konvence byla původně uvedena i skupina politická, ta však byla na nátlak zemí východního bloku z textu vypuštěna. Spojené státy americké tento ústupek učinily v zájmu nalezení shody mezi západními a komunistickými zeměmi, za což sklidily kritiku nejen americké právnické obce. Sir Hartley Shawcross, britský bývalý nejvyšší státní zástupce, na toto konto pronesl, že přijetí konvence bude mezi lidmi vzbuzovat dojem, že byl učiněn velký krok vpřed, zatímco nebylo dosaženo téměř ničeho.¹²¹

V roce 1948 OSN vydala i Všeobecnou deklaraci lidských práv, která se stala prvním právním dokumentem rozpoznávající lidská práva jako závazná a položila základní kámen současnému pohledu na lidsko-právní problematiku. Deklarace byla označena jako produkt Norimberku, který poprvé rozlišoval mezi *Ius ad bellum* (kritéria určující právo státu zahájit válku) a *Ius in Bello* (pravidla vedení války, mezinárodní humanitární právo) a který zavedením zločinů proti míru a lidskosti upoutal pozornost na lidská práva, především v kontextu potlačování těchto práv v rámci válečného konfliktu.¹²²

Ženevské úmluvy přijaté před druhou světovou válkou se v jejím průběhu ukázaly jako nedostačující a musely být v roce 1949 zrevidovány. Současně s tím byla přijata i v pořadí čtvrtá Ženevská úmluva IV – Úmluva o ochraně civilních osob za války. Ta reagovala na krutosti, které byly během války spáchány na civilním obyvatelstvu.¹²³

3.4 Mezinárodní trestní tribunály OSN

Jako reakce na zločiny spáchané na území bývalé Jugoslávie v letech 1991 až 1995 byl rezolucí Rady bezpečnosti č. 827 (1993) zřízen v Haagu Mezinárodní tribunál pro bývalou

¹²⁰ CASSESE, Antonio. *International criminal law*. New York: Oxford University Press, 2008, s. 127-128.

¹²¹ PHILLIPS, Orie L., DEUTSCH, Eberhard P. Pitfalls of the Genocide Convention. *American Bar Association Journal*, 1970, roč. 56, č. 7, s. 641–646.

¹²² *The Influence of the Nuremberg Trial on...*

¹²³ ONDŘEJ, Jan, ŠTURMA, Pavel, BÍLKOVÁ, Veronika, JÍLEK, Dalibor a kolektiv. *Mezinárodní humanitární právo*. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 141-142.

Jugoslávii (dále „ICTY“). Inspirací ke zřízení ICTY byl nepochybně Norimberský tribunál, který položil základ zřizování ad hoc tribunálů, uchopení statutu ICTY se však s tím norimberským v lecčem rozchází. Tomu se však nelze divit, neboť od konce druhé světové války mělo mezinárodní veřejné právo za sebou téměř 50 let vývoje.¹²⁴

ICTY má podle článku 1 pravomoc stíhat osoby zodpovědné za závažné porušení mezinárodního humanitárního práva na území bývalé Jugoslávie od roku 1991 dále. Kategorie zločinů, definované ve člancích 2–, se od norimberských kategorií značně liší. Statut dává tribunálu věcnou příslušnost rozhodovat o válečných zločinech, které však dělí na zločin „Závažné porušení Ženevských úmluv o ochraně obětí války z r. 1949“ a zločin „Porušení zákonů a obyčejů války“. Dále ICTY rozhoduje o genocidě a zločinech proti lidskosti. Principy o úředním postavení pachatele, které jej však nezavazují trestnosti, a o jednání na rozkaz vlády či představeného, které ho však nezavazují odpovědnosti, byly naopak převzaty. Dalším důležitým ustanovením je ustanovení článku 9, které upravuje přednost ICTY před vnitrostátními soudy, pokud by došlo ke střetu o to, který soud má v daném případě pravomoc.¹²⁵

Druhým ad hoc tribunálem, zřízeným v Arushi, se stal Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu (dále jen ICTR). Tento tribunál byl zřízen rezolucí Rady bezpečnosti OSN 995 ze dne 8. listopadu 1994, aby soudil osoby odpovědné z genocidy a dalších závažných porušení mezinárodního humanitárního práva, spáchaných na území Rwandy, a rwandské občany, kteří takové činy spáchali v průběhu roku 1994. Potřeba zřízení ICTR byla vyvolána občanskou válkou a etnickými čistkami ve Rwandě a sousedních státech, které měli na svědomí radikálové z kmene Hutů, kteří pronásledovali kmen Tutsiů a umírněné Hutuy.¹²⁶

Statut ICTR obsahuje pouze tři kategorie zločinů – v článku 2 zločin genocidy, zločiny proti lidskosti v článku 3 a v článku 4 jednotlivé skutkové podstaty, které jsou zařazeny pod jednotný název „Porušení článku 3 společného Ženevským úmluvám a Dodatkovému protokolu II“. U zločinů proti lidskosti bylo upuštěno od nutnosti spáchání tohoto zločinu v souvislosti s ozbrojeným konfliktem. Statut ICTR, který velkou měrou čerpal inspiraci ze statutu ICTY, taktéž zakotvuje jurisdikční přednost ICTR před vnitrostátními soudy.¹²⁷

¹²⁴ ŠTURMA, P. *Mezinárodní trestní soud...*, s. 77-78.

¹²⁵ *Updated Statute of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia*. [online]. United Nations – International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia [cit. 23. 1. 2015]. Dostupné z: <http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_sept09_en.pdf>

¹²⁶ ŠTURMA, P. *Mezinárodní trestní soud...*, s. 99-100.

¹²⁷ *RESOLUTION 955 (1994) Adopted by the Security Council at its 3453rd meeting on 8 November 1994* [online]. United Nations – International Criminal Tribunal for Rwanda [cit. 23. 1. 2015]. Dostupné z: <http://www.unict.org/sites/unict.org/files/legal-library/941108_res955_en.pdf>

3.5 Mezinárodní trestní soud

I když byl Mezinárodní trestní soud zřízen na základě Římského statutu až v 90. letech, o jeho možné existenci se uvažovalo již krátce po skončení druhé světové války. Tento záměr je vyjádřen i v Konvenci o genocidě v článku 6: „...*Osoby obviněné ze spáchání genocidy budou souzeny...před mezinárodním trestním soudem...*“¹²⁸ Na začátku 90. let pak Valné shromáždění OSN oslovilo Komisi pro mezinárodní právo, aby vypracovala posudek ohledně možného zřízení mezinárodní trestního soudu. V návaznosti na tyto posudky ustavilo Valné shromáždění v roce 1995 Přípravný výbor, jehož úkolem bylo vytvořit návrh dokumentu, jenž by založení soudu umožnil. Činnost tohoto výboru trvala až do roku 1998, kdy byl na Diplomatické konferenci zplnomocněných zástupců v Římě přijat Římský statut, který zřídil Mezinárodní trestní soud. Protože je ale podle článku 126 Římského statutu nutná ratifikace alespoň 60 států, vstoupil v platnost až 1. července 2002.¹²⁹

Římský statut tedy fakticky založil Mezinárodní trestní soud (dále jen ICC), jenž je stálým soudním dvorem se sídlem v Haagu a je nadán mezinárodněprávní subjektivitou. ICC je oprávněn vykonávat jurisdikci vůči osobám pro nejzávažnější zločiny, kterými je dotčeno mezinárodní společenství. Podle statutu má ICC jurisdikci ve vztahu k zločinu genocidy, zločinům proti lidskosti, válečným zločinům a zločinu agrese.¹³⁰ Jurisdikci nad zločinem agrese však bude ICC oprávněn vykonávat nejdříve po 1. lednu 2017, jak vyplývá z rezoluce č. RC/Res.6., kdy budou státy o člancích týkající se zločinu agrese znovu hlasovat.¹³¹

Římský statut v třetí části také upravuje obecné zásady trestního práva, kterými se musí řídit při své činnosti. Statut mezi jinými zmiňuje zásady *nullum crimen sine lege*, *nulla poena sine lege*, vyloučení zpětné účinnosti *ratione personae*, *in dubio pro reo* či zákaz použití analogie v neprospěch obžalovaného, ICC také ctí zásadu *ne bis in idem*. Zakotvení těchto zásad ve statutu je jistě pozitivní změnou oproti statutu prvního mezinárodního soudního dvora v Norimberku. Přináší větší právní jistotu a pomáhá předejít sporům, které byly popsány již v první kapitole (obvinění s retroaktivním účinkem apod.).

¹²⁸ *Resolution adopted by the General Assembly, 260 (III). of 9 December 1948...*

¹²⁹ LHOTSKÝ, Jan. *International Criminal Court: Jurisdiction over Genocide, Crimes against Humanity and War Crimes, including the Legal Regulation of the Crime of Agression*. Masarykova univerzita: Brno, 2012, s. 31-33.

¹³⁰ *Rome Statute of the International Criminal Court* [online]. International Criminal Court [cit. 23. 1. 2015]. Dostupné z: <http://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aeff7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf>

¹³¹ *RC/Res.6, The Crime of Aggression*. [online]. International Criminal Court [cit. 23. 1. 2015]. Dostupné z: <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/asp_docs/Resolutions/RC-Res.6-ENG.pdf>

ICC může dle Římského statutu uložit obviněnému trest odnětí svobody na určitý počet let, kde horní hranice činí 30 let, a pokud to odůvodňuje mimořádná závažnost zločinu a osobní poměry obviněného, trest odnětí svobody na doživotí. Dále může nařídit peněžité trest nebo propadnutí majetků, výnosů a aktiv.¹³²

Založení Mezinárodního trestního soudu je nutné považovat za významný milník pro mezinárodní trestní právo, ke kterému mezinárodní společenství států postupně směřovalo již od dob ad hoc tribunálu v Německu a Japonsku. Římský statut potom ztělesňuje křehký, ale přesto úspěšný kompromis mezi nezávislostí ICC, pravomocemi Rady bezpečnosti a suverenitou států.¹³³

¹³² *Rome Statute of the International Criminal Court...*

¹³³ ŠTURMA, P. *Mezinárodní trestní soud...*, s. 200-201.

Závěr

V této diplomové práci jsem se zabývala mezinárodními soudními procesy konanými po druhé světové válce, konkrétně činnostmi mezinárodních tribunálů v Norimberku a v Tokiu. Následně jsem zkoumala podobnosti a odlišnosti mezi Norimberským a tokijským procesem a zmínila nejdůležitější právní dokumenty a instituce, které nesou odkaz prvního mezinárodního procesu s válečnými zločinci.

Zásadní historický i právní význam Norimberského procesu je nezpochybnitelný, cesta k němu však byla trnitá. Poprvé byla sice vůle potrestat osoby odpovědné za válečné běsnění v Evropě projevena již v roce 1941, zbývalo se však dobrat rozhodnutí, jakým způsobem tak učinit. Významným krokem ke konsenzu, jak s nacisty naložit, bylo Moskevské prohlášení (Prohlášení o zvěrstvech) z roku 1943. Tento dokument, pod nějž se podepsal Churchill, Stalin a Roosevelt, předvídal osud zločinců, jejichž činy nelze zeměpisně ohraničit. Tito váleční zločinci měli být potom potrestáni na základě společného rozhodnutí spojeneckých vlád. Co si ale pod pojmem „společné rozhodnutí spojeneckých vlád“ představit? Na tom se představitelé spojeneckých mocností zpočátku nemohli shodnout. Stalinova představa zahrnovala spíše popravu německých pohlavárů nežli spravedlivý a nestranný soud. Churchilla Stalinův přístup velmi pobouřil, protože sám byl zastáncem soudního přelíčení, to se však nedalo říct o britské vládě, která Churchillově postoji zrovna velkou podporu nepropůjčovala. Prezidenta Roosevelta se snažil ovlivnit ministr financí Henry Morgenthau Jr., jenž prosazoval postavení hlavních zločinců před popravčí četou. S protikladným návrhem, tedy s konceptem soudního řízení poskytujícího německým nacistům alespoň nejzákladnější aspekty Listiny práv Spojených států amerických, apeloval na Roosevelta Henry L. Stimson, americký ministr války. Nakonec Roosevelta více přesvědčilo Stimsonovo pojetí společného rozhodnutí spojeneckých vlád. Do bezvýchodné situace vnesl trochu světla až nový americký prezident, Harry S. Truman, který jmenoval hlavním americkým žalobcem Roberta Houghwouta Jacksona. Jackson přesvědčil na konferenci v San Francisku o nezbytnosti mezinárodního procesu zbytek představitelů vítězných mocností a svým suverénním vystupováním zajistil Američanům v Norimberku výsadní postavení. Výše uvedeným tedy zodpovídám otázku, zda bylo ustavení Mezinárodního vojenského soudního dvora v Norimberku pro všechny vítězné mocnosti logickým vyústěním konce války.

Právní základy Mezinárodního vojenského soudního dvora tvořily dva dokumenty – Londýnská dohoda a Statut Mezinárodního vojenského soudního dvora, jenž byl nedílnou součástí Londýnské dohody. Londýnská dohoda sestávala pouze z preambule a sedmi článků,

jejím hlavním posláním bylo ustavit Norimberský tribunál. Statut byl poněkud obsáhlejším dokumentem a normoval procesní, ale i hmotněprávní ustanovení. Lze říci, že nejdůležitější část Statutu představoval článek 6, jenž podával výčet skutkových podstat zločinů, o kterých měl Norimberský tribunál pravomoc rozhodovat. Kromě toho tento článek uváděl i definici spiknutí, jehož původ nalezneme v angloamerické právní kultuře. Do pravomoci tribunálu tak spadalo spiknutí, zločiny proti míru, válečné zločiny a zločiny proti lidskosti. Toto rozdělení následně reflektoval i obžalovací spis, který dříve vyjmenované postihl v obžalovacích bodech jedna až čtyři. První obžalovací bod se zabýval spiknutím, to mělo zahrnout vše, co bylo v Německu spácháno od roku 1933, kdy se dostali nacisté k moci. Lze jmenovat například plány na znovuvyzbrojení, šíření nacistické teorie o nadřazené rase či pronásledování náboženských a rasových menšin a zabavování jejich majetku. Obžaloba se snažila vztáhnout spiknutí na všechny zločiny, i když Statut to umožňoval pouze u zločinů proti míru. Tribunál pak v rozsudku rozhodl ohledně spiknutí restriktivně a odsoudil obžalované pouze ze spiknutí k vedení útočné války. V druhém bodu obžaloba řešila zločiny proti míru. Hlavním ohniskem sporu ohledně tohoto zločinu byla legalita možného souzení a potrestání zločinců za spáchání aktu útočné války. Mnozí namítali, že obvinění ze zločinů proti míru je obviněním s retroaktivním účinkem a ani Briand-Kellogův pakt, na který se obžaloba odvolávala, neoznačil válku jako takovou za zločin a ani nepředpokládal uvalení sankcí na porušitele. Nakonec však soudci nazírali na Statut jako na závazný dokument a tribunál ve svém rozsudku retroaktivitu obvinění ze zločinů proti míru nepodpořil. Nejméně problematickým bodem obžaloby byly válečné zločiny, jejichž koncept byl převzat z Haagské konvence z roku 1907 a Ženevské úmluvy z roku 1929. Ani poslední kategorie zločinů proti lidskosti se nevyhnula kritice a námitkám retroaktivity. Obžaloba i tribunál měly problém důsledně rozlišit válečné zločiny a zločiny proti lidskosti, což je zřejmé z dikce obou dokumentů v inkriminovaných částech, soud tak selhal při jasném vymezení hranic mezi dvěma rozdílnými druhy zločinů. Zločin proti lidskosti nebyl považován za zločin, pokud se ho obžalovaný nedopustil ve spojitosti s jiným zločinem spadajícím do pravomoci Norimberského tribunálu. Soudci se zločiny proti lidskosti nakonec zabývali jen současně s válečnými zločiny, aniž by tento postup odpovídajícím způsobem zdůvodnili. Je tedy nutné podotknout, že soudobé nahlížení na skutkové podstaty zločinů a spiknutí, tak jak byly ustaveny Statutem a dále zpracovány v obžalobě, nebylo prosto kontroverze a kritiky a jedinou světlou výjimku v tomto ohledu ztělesňovaly válečné zločiny.

Tokijský proces se v mnohém se svým norimberským předchůdcem shoduje, ale v mnohém také liší. Právním základem pro Mezinárodní vojenský tribunál pro Dálný východ se stal

Tokijský statut. Jeho vydání nebylo výsledkem konsenzu vítězných mocností, nýbrž nařízením nejvyššího velitele spojeneckých vojsk v Japonsku, generála MacArthura. Na vypracování jeho znění se podíleli jen Američané v čele s hlavním žalobcem v Tokiu, Josephem B. Keenanem. Mezi nejmarkantnější rozdíly patřilo například složení tribunálu, neboť namísto čtyř soudců, kteří zasedali v Norimberku, se soudního přelíčení v Tokiu účastnilo 11 členů tribunálu. Tokijský statut také obsahoval formulaci, díky níž mohli být před tribunál postaveni jednotlivci obvinění z válečných zločinů a zločinů proti lidskosti jen současně obvinění ze zločinů proti míru. Na rozdíl od Norimberského procesu, kde byly souzeny organizace jako NSDAP, SS či Gestapo, se tribunál v Tokiu problematikou zločineckých organizací nezabýval. Členění obžaloby naznačovalo oproti Norimberku výrazné změny, tvořilo ji celých 55 žalobních bodů, tedy o 51 více nežli v předchozím procesu. Co se týká skutkových podstat, v Tokijském statutu byly zohledňovány stejné činy jako v Norimberku. Institutu spiknutí zde byl poskytnut menší prostor, ani to však neodradilo obžalobu od snahy aplikovat jej na všechny zločiny obsažené ve statutu soudu. Tokijský tribunál potvrdil závěry učiněné v Německu a vynesl rozsudek jen ohledně spiknutí k zločinům proti míru. Zločinům proti míru se opět nevyhnulo nařčení ze zpětného působení, tribunál však tyto námitky nebral v potaz a přiklonil se k postoji hlavního žalobce Keenana, jenž tvrdil, že útočná válka je zločinem podle mezinárodního práva a byla tak chápána již před sepsáním obžaloby. Válečné zločiny byly v Tokijském statutu definovány poměrně úsporně jako porušení zákonů nebo obyčejů války, ani zde nevyvolala tato kategorie zločinů větší vlnu nevole. Problematickým bodem byl koncept vraždy, který byl ve Statutu uveden v souvislosti s válečnými zločiny. Obžaloba tvrdila, že všechna úmrtí na straně Spojenců byla vraždami zapříčiněnými nespravedlivou a neospravedlnitelnou válkou. Obhajoba s tímto pojetím nesouhlasila a jejímu úhlu pohledu dal v rozsudku za pravdu i tribunál. Drobnými nuancemi se vyznačovala definice zločinů proti lidskosti, ty mohly být podle znění Tokijského statutu spáchány i vůči bojovníkům z nepřátelené strany, nejenom vůči civilnímu obyvatelstvu, jak tomu bylo v Norimberku. Dále absentovala možnost stíhat obžalované za pronásledování z náboženských důvodů, neboť by to bylo vzhledem k souvislostem války v Pacifiku neopodstatněné. Obžaloba se s touto kategorií zločinů nedokázala plně vypořádat a nedostatečně tak rozlišila válečné zločiny a zločiny proti lidskosti. Také žalobce, který byl pověřen prezentováním důkazů ohledně zločinů proti lidskosti před tribunálem, selhal. To vše mělo za následek, že tribunál v Tokiu o zločinech proti lidskosti nerozhodoval a všechny případy posuzoval jako válečné zločiny.

Co se osobností týká, v obou procesech můžeme nalézt plejádu zvučných jmen. Díky Norimberskému procesu se zapsal do dějin Robert Houghwout Jackson, bez něhož bychom se dnes nepochybně učili o zcela jiném vypořádání s válečnými zločinci. Opomenout nelze ani Gen. prof. JUDr. Bohuslava Ečera, jenž předsedal u Norimberského tribunálu československé delegaci, což následně zúročil ve svých publikacích věnovaných mezinárodnímu právu. V Tokiu hrál prim nejvyšší velitel spojeneckých vojsk v Japonsku generál MacArthur, na jehož popud byl vypracován statut Mezinárodního vojenského tribunálu pro Dálný východ. Jacksonovým protějškem v Japonsku se stal Američan Joseph Keenan, který roli prokurátora zastával i v USA. Do funkce byl však jmenován z politických důvodů a svými schopnostmi ho Jackson hravě předčil. Z řad soudců se sluší zmínit B. V. A. Rölinga, nizozemského profesora práva, jenž zasedal v tokijském tribunálu na doporučení nizozemské vlády. Röling působil jako soudce i při nacistické okupaci země, uznání si vydobyl zejména svým nebojácným postojem a zastáváním morálních zásad při výkonu svého úřadu. K osobnostem tokijského procesu neodmyslitelně patří i japonský císař Hirohito, který zásluhou Američanů nefiguroval na seznamu obžalovaných. Toto rozhodnutí se stalo terčem kritiky, avšak bylo nutné k poklidnému průběhu americké okupace Japonska. Na Hirohitovu obranu také zaznělo, že jej nelze vinit za opatření učiněná v souvislosti s válkou, neboť všechna důležitá rozhodnutí přijímala japonská vláda, císař je jen z titulu své autority oznamoval národu.

A které právní instituty a instituce si nesly a nesou odkaz Norimberského procesu? V první řadě tak činilo Nařízení č. 10 Spojenecké kontrolní rady, jež umožňovalo vést procesy se zajatci, kteří nebyli souzeni jako hlavní váleční zločinci. Znění tohoto nařízení vycházelo ze Statutu Norimberského tribunálu, což je, vzhledem k podobnosti materie řešené před mezinárodním soudním dvorem a před následujícími procesy, zcela logické. Už podle názvu lze usuzovat, kde tvůrci Zásad mezinárodního práva, uznaných ve Statutu Norimberského tribunálu a jeho rozsudku, známých hlavně pod názvem Norimberské zásady, čerpali inspiraci. Tyto principy, zformulované v roce 1950 Komisí pro mezinárodní právo ztělesňují základní pravidla, která jsou jádrem mezinárodního práva trestního. Mezi právní dokumenty, vzniknuvšími v druhé polovině 20. století v návaznosti na Norimberský proces, neodmyslitelně patří Konvence o genocidě, Všeobecná deklarace lidských práv a v pořadí čtvrtá Ženevská úmluva o ochraně civilních osob za války. Pro vývoj mezinárodního práva mají význam zejména trestněprávní ustanovení a závazky v těchto dokumentech obsažené. Dále nelze nezmínit mezinárodní trestní tribunály OSN, které byly, stejně jako Norimberský tribunál, zřízeny ad hoc. Jedná se o Mezinárodní tribunál pro bývalou Jugoslávii a Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu, oba dva ustavené v 90. letech 20. století. I v jejich

statutech můžeme nalézt ustanovení čerpající ze Statutu Mezinárodního vojenského soudního dvora v Norimberku. Institucí, k jejímuž utvoření mezinárodní společnosti šlo už od skončení poválečných procesů, se v roce 2002 na základě Římského statutu stal Mezinárodní trestní soud. Do jeho pravomoci spadá vykonávat jurisdikci vůči osobám pro nejzávažnější zločiny, kterými je dotčeno mezinárodní společenství, konkrétně se tak jedná o zločin genocidia, zločiny proti lidskosti, válečné zločiny a zločin agrese.

„Nesmíme zapomenout, že záznam o tom, jak jsme soudili obžalované dnes, poslouží dějinám k tomu, aby zítra soudily ony nás. Chcete-li obžalovaným nabídnout otrávené víno, vezte, že trávíte i sebe sama.“ Tyto věty pronesl hlavní americký žalobce Jackson jako součást své zahajovací řeči před Norimberským tribunálem.¹³⁴ Snad tato práce nebyla k norimberským žalobcům, soudcům a obhájcům příliš nelitostná. Některé postupy a argumentace by dnes zřejmě před mezinárodními tribunály příliš neobstály, je ovšem nutné zohlednit atmosféru doby a poměry, které v roce 1945 v poválečné Evropě panovaly. Norimberský proces nebyl z právního hlediska zcela dokonalý, poskytl však podstatný impuls pro rozvoj mezinárodního práva trestního a pro zdokonalování principů, jimž položil základ.

¹³⁴ JACKSON, Robert H., DEAN, Gordon. *The case against the Nazi War criminals : opening statement for the United States of America and other documents*. New York: Knopf, 1946, s. 34.

Přílohy

1. Obžalování v Norimberském procesu

Hermann Wilhelm Göring byl bývalý říšský maršál, vrchní velitel Luftwafe, zakladatel gestapa, ministr letectva, válečný hrdina s nejvyšším německým vyznamenáním z první světové války, muž číslo dva a věrný Hitlerův služebník až do trpkého konce. Na druhou stranu se o něm říkalo, že je zoofil a byl závislý na morfiu. Na jednání v Norimberku seděl na přední lavici obžalovaných a vždy dorazil v pečlivě vyžehlené uniformě, která mu byla příliš velká. Během výslechů se nikdy nesnažil hodit vinu na jiné, naopak velice vyzdvihoval svou důležitou roli v Říši a nepokoušel se zbavit odpovědnosti za své činy.¹³⁵ Podle obžalovacího spisu použil svého postavení a blízkého vztahu s Hitlerem k upevnění nacistické moci nad Německem, účastnil se plánování a přípravy agresivní války, řídil jiné a sám se účastnil páchaní válečných zločinů a zločinů proti lidskosti. Byl obžalován ve všech bodech obžaloby.¹³⁶

Julius Streicher, šéfredaktor časopisu *Der Stürmer* a člen říšského sněmu byl obžalován v bodu jedna a čtyři obžaloby. Byl to fanatický antisemita, se kterým nechtěli mít co do činění ani někteří obžalovaní. Měl IQ 102, což bylo nejméně ze všech obžalovaných. Byl několikrát trestně stíhán pro šíření pomluv, sadismus či znásilnění. Jeho věrnost Hitlerovi a straně byla bezbřehá.¹³⁷

Obžalovaný *Martin Bormann* byl v Norimberku souzen v nepřítomnosti. Dříve působil jako vedoucí hlavní kanceláře NSDAP a Hitlerův soukromý tajemník, byl obžalován dle bodu jedna, tři a čtyři obžaloby.¹³⁸ Soud se domníval, že pokud je Bormann naživu, mohl by se dostavit dobrovolně. O jeho smrti však před tribunálem svědčil Hitlerův řidič, který viděl, jak bezprostředně vedle Bormanna vybuchl tank. V sedmdesátých letech byly při stavebních pracích objeveny kosterní pozůstatky, které byly podle zubů identifikovány jako ostatky Martina Bormanna. Dalšími obžalovanými, kteří před tribunálem nestanuli, byli *Robert Ley* a *Gustav Krupp*. Robert Ley, který byl obžalován v bodech jedna, tři a čtyři. Pod tíhou těchto obvinění se Ley zhroutil a ukončil svůj život ve vězeňské cele. Průmyslník Gustav Krupp von

¹³⁵ DAVIDSON, Eugene. *The Trial of the Germans: an account of the twenty-two defendants before the International Military Tribunal at Nuremberg*. Columbia: University of Missouri Press, 1997, s. 59-63.

¹³⁶ *Nuremberg Trial Proceedings Vol. I Indictment : Appendix A* [online]. Yale Law School: Lillian Goldman Law Library 2008 [cit. 17.11. 2014]. Dostupné z: < <http://avalon.law.yale.edu/imt/counta.asp> >

¹³⁷ DAVIDSON: *The Trial of the Germans...*, s. 39-43.

¹³⁸ *Nuremberg Trial Proceedings Vol. I Indictment : Appendix A* [online]. Yale Law School: Lillian Goldman Law Library 2008 [cit. 17.11. 2014]. Dostupné z: < <http://avalon.law.yale.edu/imt/counta.asp> >

Bohlen und Halbach obžalovaný ve všech bodech byl shledán nepřičetným a nezpůsobilým být souzen.¹³⁹

Rudolf Hess obžalovaný ve všech čtyřech bodech byl mezi lety 1921 a 1941 členem nacistické strany, dále např. zástupce vůdce či říšský ministr bez portfeje. Stejně byl obžalován i *Joachim von Ribbentrop*, který vstoupil do partaje v roce 1932 a působil především jako ministr zahraničních věcí, velvyslanec v Londýně a generál SS.¹⁴⁰ Hess pokládal komunisty a Židy za strůjce všeho zla a Hitlera za proroka, který před nimi ochrání svět. Při Hessově pobytu ve vězení v Landbergu mu Hitler, který zde byl vězněn ve stejné době, nadiktoval *Mein Kampf*. Také se proslavil svým odletem do Británie v roce 1941, kde byl následně zadržován. Psychiatrické vyšetření v Norimberku ukázalo, že trpí amnézií a nepamatuje si na dřívější známé spoluobžalované včetně Göringa. Ribbentrop za své dřívější postavení vděčil pouze tomu, že říkal to, co Hitler chtěl v danou chvíli slyšet. Jinak byl považován za arogantního, nekompetentního a domýšlivého, a to jak mezi Spojenci, tak mezi ostatními obžalovanými. V Norimberku přesvědčoval členy tribunálu, že s mnohými opatřeními v Říši nesouhlasil a že protestoval proti špatnému zacházení s Židy. Opak byl ale pravdou. Byl podobně vášnivým antisemitou jako Streicher a jeho Ministerstvo zahraničí bylo do deportace na nucenou práci a do vyhlazování Židů a jiných pro režim nežádoucích živlů hluboce zataženo.¹⁴¹

Ernst Kaltenbrunner byl v obžalobě nařčen ze spiknutí, válečných zločinů a zločinů proti lidskosti. Od roku 1932 do konce války byl ve straně. Také stihl být generálem SS, členem Reichstagu či státním tajemníkem pro bezpečnost v Rakousku. V Rakousku měl také na povel policii a byl policejním náčelníkem pro Vídeň, Horní a Dolní Rakousy.

Dále byli mezi obžalovanými *Wilhelm Keitel* a *Alfred Jodl*. Oba dva byli obžalováni ve všech čtyřech bodech. Keitel byl kromě jiného náčelník vrchního velitelství německých ozbrojených sil (Wehrmacht), polní maršál a člen tajné vládní rady. Jodl působil jako náčelník operačního oddělení vrchního velení a náčelník generálního štábu Wehrmachtu.¹⁴² Obžaloba pohlížela na generálplukovníka Jodla a maršála Keitela jako na nerozlučnou dvojici. Ovšem ve straně ani ve Wehrmachtu tak vnímání nebyli. Jodl, pocházející z Bavorska, byl inteligentní, praktický a schopný důstojník, který se nebál dát Hitlerovi najevo svůj nesouhlas. Keitel, který podstoupil vojenský výcvik v pruské armádě a obžaloba ho měla za prototyp

¹³⁹ LEEB, HEYDECKER: *Norimberský proces...*, s. 137-148

¹⁴⁰ *Nuremberg Trial Proceedings Vol. IIndictment : Appendix A* [online]. Yale Law School: Lillian Goldman Law Library 2008 [cit. 17.11. 2014]. Dostupné z: < <http://avalon.law.yale.edu/imt/counta.asp> >

¹⁴¹ DAVIDSON: *The Trial of the Germans...*, s. 147-161 a 109-125.

¹⁴² *Nuremberg Trial Proceedings Vol. IIndictment : Appendix A* [online]. Yale Law School: Lillian Goldman Law Library 2008 [cit. 22.11. 2014]. Dostupné z: < <http://avalon.law.yale.edu/imt/counta.asp> >

pruského důstojníka, byl v lecčem pravý opak. Hitlerovi vše poslušně odkýval, za celou dobu svého působení ve vrchním velitelství Wehrmachtu nevyjádřil nesouhlas a servilně plnil rozkazy, i když si byl mnohdy vědom jejich zločinecké povahy.

Hlavním původcem nacistické ideologie byl *Alfred Rosenberg*, člověk vzdělanější než fanatický antisemita Streicher, avšak sdílející s ním názor na Židy. Kromě toho byl Rosenberg také velice protikřesťansky a protislovansky smýšlející.¹⁴³ V letech 1920–1945 byl členem NSDAP, Reichstagu, editor nacistických novin *Völkischer Beobachter*. Také řídil zahraniční kancelář NSDAP a Hitler jej jmenoval do čela Ministerstva pro okupované východní území. V Norimberku čelil za své skutky všem bodům obžaloby.

Obžalovaní *Konstantin von Neurath* a *Franz von Papen* patřili dříve do diplomatických kruhů. Neurath byl velvyslancem v Anglii a Itálii a Papen působil na ambasádě v Turecku a Rakousku. Neurath byl také říšským ministrem zahraničí a říšským protektorem pro Čechy a Moravu. Papen stál v čele Německa jako kancléř a poté, co se stal kancléřem Hitler, převzal Papen post vicekancléře. Díky jeho vyjednávání s Vatikánem uzavřelo Německo konkordát, který usnadnil Hitlerovi cestu k moci. Papen byl obžalován v bodech jedna a dva a Neurath ve všech bodech obžaloby.

Hjalmar Schacht, který byl znám především pro své působení coby prezident Říšské německé banky a ministr hospodářství. V Norimberku byl postaven před tribunál pro zločiny proti míru a spiknutí. *Walther Emanuel Funk* stejně jako Schacht zastával úřad ministra hospodářství, kromě toho byl také osobní poradce Hitlera v ekonomických záležitostech, státní tajemník Říšského ministerstva veřejné osvěty a propagandy a člen Rady ministrů pro obranu říše. Pro své posty, blízký vztah s Hitlerem a osobní vliv byl obžalován ve všech bodech obžaloby.

Doktor práv *Wilhelm Frick* zastával v nacistickém Německu funkci říšského ministra zahraničí, pruského ministra vnitra, vedoucího ústřední kanceláře pro anexi Sudet, Klajpedy a Gdaňsku, říšského protektora v Čechách a na Moravě a vedoucího Centra pro znovusjednocení Rakouska a německé říše. Pro své činy v těchto a dalších postaveních se na něj vztahovaly všechny body obžaloby.¹⁴⁴

Baldur von Shirach byl v Říši odpovědný za výchovu mládeže dle nacistických ideálů. Již v roce 1931 byl jmenován říšským vedoucím mládeže NSDAP, o dva roky později oficiálním vedoucím mládeže celého Německa. Jeho kariérní postup nabral vysokých obrátek

¹⁴³ DAVIDSON: *The Trial of the German...*, s. 328-329.

¹⁴⁴ *Nuremberg Trial Proceedings Vol. I Indictment : Appendix A* [online]. Yale Law School: Lillian Goldman Law Library 2008 [cit. 22.11. 2014]. Dostupné z: <<http://avalon.law.yale.edu/imt/counta.asp>>

a v roce 1936, v době, kdy mu bylo teprve 29 let, se stal jedním z vedoucích důstojníků v zemi.¹⁴⁵ Kromě výše jmenovaného byl také v čele Hitlerjugend a působil jako říšský guvernér a župní vedoucí (gauleiter) v Rakousku. Díky svému působení čelil obžalobě v prvním bodě (příprava mládeže na válku a militarizace) a v bodu čtyři.

Další obžalovaní, *Erich Raeder* a *Karl Dönitz*, byli představitelé německého námořnictva. Raeder, obžalovaný v bodech jedna až tři, zastával post vrchního velitele německého válečného loďstva, měl hodnost velkoadmirála a byl také členem tajné vládní rady. Jeho nástupce Dönitz v úřadu vrchního velitele námořnictva, na nějž se obžaloba vztahovala ve stejném rozsahu, byl také velitelem ponorkové flotily, velkoadmirál a po Hitlerově sebevraždě také krátce prezident Třetí říše.

Hans Frank, právník, člen Reichstagu, říšský ministr bez portfeje, nejvyšší řídicí velitel vojenského újezdu západní Prusko a především vedoucí představitel Generálního gouvernementu okupovaných území Polska byl souzen za spáchání činů spadajících pod body jedna, tři a čtyři. Frankův náměstek pro okupovaná polská území byl obžalovaný *Arthur Seyss-Inquart*. Ten se také realizoval jako rakouský spolkový kancléř, říšský ministr bez portfeje a říšský komisař pro obsazené Nizozemsko. Tribunál jej soudil pro skutky spadající pod všechny body obžaloby.

Dalším členem nacistického válečného aparátu se stal architekt *Albert Speer*. Byl obžalován ve všech čtyřech bodech za činy související s jeho působením v Reichstagu, na Říšském ministerstvu vyzbrojování a munice a jeho pozicí předsedy Rady pro vyzbrojování.

Fritz Sauckel, čelící obžalobě v bodech jedna až tři, byl odpovědný hlavně za organizované nasazování obyvatel z obsazených území, čemuž se věnoval z pozice generálního zmocněnce pro distribuci pracovních sil. Dále byl činný jako župní vedoucí v Durynsku, organizátor v Ústřední inspekci pro péči o zahraniční pracovníky nebo jako člen Reichstagu.

Novinář *Hans Fritzsche* byl v Norimberku obžalován ze spiknutí, válečných zločinů a zločinů proti lidskosti. Pracoval jako šéfredaktor oficiální německé tiskové agentury Deutsche Nachrichten Büro, vedoucí tiskového odboru Říšského ministerstva veřejné osvěty a propagandy či jako vedoucí rádiové divize v odboru propagandy NSDAP.¹⁴⁶

¹⁴⁵ DAVIDSON: *The Trial of the Germans...*, s. 286.

¹⁴⁶ *Nuremberg Trial Proceedings Vol. I Indictment : Appendix A* [online]. Yale Law School: Lillian Goldman Law Library 2008 [cit. 23.11. 2014]. Dostupné z: <<http://avalon.law.yale.edu/imt/counta.asp>>

2. Obžalovaní v Tokijském procesu

- *Generál Sadao Araki* – odsouzen k doživotnímu vězení, podmíněčně propuštěn v roce 1955.
- *Generál Kenji Doihara* – odsouzen k trestu smrti a popraven.
- *Plukovník Kingoro Hashimoto* – odsouzen k doživotnímu vězení, podmíněčně propuštěn v roce 1954.
- *Polní maršál Shunroku Hata* – odsouzen - odsouzen k doživotnímu vězení, podmíněčně propuštěn v roce 1954.
- *Baron Kiichiro Hiranuma* – nejvýznamnější právnická osobnost své generace, odsouzen k doživotnímu vězení.
- *Koki Hirota* – diplomat a ministr zahraničních věcí, odsouzen k trestu smrti a popraven.
- *Naoki Hoshino* – vysoce představený úředník v loutkovém státě Mandžukuo, odsouzen k doživotnímu vězení, podmíněčně propuštěn v roce 1958.
- *Generál Seishiro Itagaki* – odsouzen k trestu smrti a popraven.
- *Okinori Kaya* – bývalý ministr financí, odsouzen k doživotnímu vězení, podmíněčně propuštěn v roce 1954.
- *Markýz Koichi Kido* – nejvyšší císařský poradce, jehož deník byl v tokijském procesu zdrojem mnoha důležitých důkazů, odsouzen k doživotnímu vězení, podmíněčně propuštěn v roce 1955.
- *Generál Heitaro Kimura* – odsouzen k trestu smrti a popraven.
- *Generál Kuniaki Koiso* – odsouzen k doživotnímu vězení, zemřel při výkonu trestu.
- *Generál Iwane Matsui* – odsouzen k trestu smrti a popraven.
- *Yosuke Matsuoka* – profesionální diplomat a ministr zahraničí, zemřel brzy po zahájení procesu.
- *Generál Jiro Minami* – odsouzen k doživotnímu vězení, podmíněčně propuštěn v roce 1954.
- *Generál Akira Muto* – nejmladší z obžalovaných, odsouzen k trestu smrti a popraven.
- *Admirál Osami Nagano* – zemřel na následky infarktu před vynesením rozsudku v roce 1947.
- *Admirál Takazumi Oka* – odsouzen k doživotnímu vězení, podmíněčně propuštěn v roce 1954.

- *Shumei Okawa* – byl prohlášen za duševně chorého a neschopného stanout před tribunálem.
- *Hiroshi Oshima* – diplomat a vojenský atašé, odsouzen k doživotnímu vězení, podmíněčně propuštěn v roce 1955.
- *Generál Kenryo Sato* – odsouzen k doživotnímu vězení, podmíněčně propuštěn v roce 1956.
- *Mamoru Shigemitsu* – diplomat a ministr zahraničí – odsouzen k trestu odnětí svobody na 7 let a podmíněčně propuštěn v roce 1950.
- *Admirál Shigerato Shimada* – odsouzen k doživotnímu vězení, podmíněčně propuštěn v roce 1955.
- *Toshio Shiratori* – diplomat, odsouzen k doživotnímu vězení, zemřel při výkonu trestu.
- *Generál Teiichi Suzuki* – odsouzen k doživotnímu vězení, podmíněčně propuštěn v roce 1955.
- *Shigenori Togo* – diplomat, odsouzen k trestu odnětí svobody na 20 let, zemřel při výkonu trestu.
- *Generál Hideki Tojo* – odsouzen k trestu smrti a popraven.
- *Generál Yoshijiro Umezu* – odsouzen k doživotnímu vězení, zemřel při výkonu trestu.¹⁴⁷

¹⁴⁷ PRITCHARD: *An Overview...*, s. 151-159.

3. Norimberské zásady

1. „Každý, kdo spáchá čin, který zakládá zločin dle mezinárodního práva, za něj nese odpovědnost a podléhá trestu.“

První zásada je založena na prvním odstavci článku 6 Statutu Norimberského tribunálu. Ten se vztahoval pouze na osoby páchající zločiny v zájmu zemí evropské části Osy, první norimberská zásada je samozřejmě chápána obecně.

2. „Skutečnost, že vnitrostátní právo neukládá trest za čin, který zakládá zločin dle mezinárodního práva, nezbavuje pachatele odpovědnosti podle mezinárodního práva.“¹⁴⁸

Druhé ustanovení vyjadřuje princip nadřazenosti (supremacy) mezinárodního práva nad právem vnitrostátním. Na této zásadě byl vystaven již Statut a následně i rozsudek Norimberského tribunálu, navíc vytváří i základní kámen samotné kodifikaci Norimberských principů.¹⁴⁹

3. „Skutečnost, že se osoba, která spáchala čin zakládající odpovědnost za zločin podle mezinárodního práva, jednala jako hlava státu nebo odpovědný vládní činitel, jej nezbavuje odpovědnosti podle mezinárodního práva.“

I tato zásada vychází ze Statutu, konkrétně článku 7. Dále je inspirována částí rozsudku, ve které stojí, že: „Princip mezinárodního práva, který za určitých okolností chrání představitele státu, nemůže být uplatňován vzhledem k činům, které jsou dle mezinárodního práva zločiny.“¹⁵⁰ Poslední věta článku 7 o nemožnosti zmírnění trestu byla vynechána, Komise tak rozhodla, že oproti striktní dikci Statutu bude tato možnost ponechána.¹⁵¹

4. „Skutečnost, že se osoba jednala podle rozkazu své vlády nebo nadřízeného, jej nezbavuje odpovědnosti dle mezinárodního práva, pokud mu byla dána skutečná možnost morální volby.“¹⁵²

Dovětek o morální volbě spustil velkou vlnu kritiky této zásady. Statut zmiňoval možnost hledět na příkaz nadřízeného jako na polehčující okolnost, podmínka skutečné morální volby dávala větší prostor pro osvobození pachatelů.¹⁵³

¹⁴⁸ Report of the International Law Commission on its Second Session, 5 June to 29 July 1950. [online]. United Nations – Office of Legal Affairs [cit. 20.1. 2015]. Dostupné z: <http://legal.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_34.pdf>

¹⁴⁹ ŠTURMA, P. Mezinárodní trestní soud..., s. 47.

¹⁵⁰ Report of the International Law...

¹⁵¹ ŠTURMA, P. Mezinárodní trestní soud..., s. 47.

¹⁵² Report of the International Law...

5. *„Každá osoba obviněná ze zločinu dle mezinárodního práva má právo na spravedlivý proces vedený na základě skutečností a práva.“*
6. *„Níže uvedené zločiny jsou postižitelné jako trestné činy podle mezinárodního práva:*
- a) *Zločiny proti míru*
 - i) *Pánování, příprava, zahájení a vedení útočné války nebo války v rozporu s mezinárodními smlouvami, dohodami a zárukami;*
 - ii) *Účast na společném plánu nebo spiknutí k provedení některého z činů uvedených v i).*
 - b) *Válečné zločiny*
Porušování zákonů a obyčejů války, jež zahrnuje, ne však výlučně, vraždu, špatné zacházení, deportaci civilního obyvatelstva z obsazeného území na otrockou práci nebo jiný účel, vražda nebo špatné zacházení s válečnými zajatci a osobami na moři, zabíjení rukojmích, svévolné ničení měst a vesnic či ničení vojensky neopodstatněné.
 - c) *Zločiny proti lidskosti*
Vražda, zotročení, vyhlazování, deportace a další nelidské činy spáchané proti jakémukoliv civilnímu obyvatelstvu nebo pronásledování z politických, rasových nebo náboženských důvodů, pokud jsou takovéto činy spáchány a takovéto pronásledování prováděno současně nebo ve spojitosti se zločiny proti míru nebo válečnými zločiny.“
- Šestá nejobsáhlejší zásada téměř kopíruje článek č. 6 Statutu Mezinárodního vojenského soudního dvora v Norimberku. Rozdíl můžeme najít v odstavci o zločinech proti lidskosti, na rozdíl od Statutu je lze vynechána fráze *„před válkou nebo během války“*. Komise se toto upřesnění rozhodla vynechat, neboť formulace ve Statutu byla vztažena ke konkrétní válce. To ale neznamená, že pachatel se může zločinu proti lidskosti dopustit pouze během války, naopak. Komise je toho názoru, že tyto zločiny mohou být spáchány i před válkou v souvislosti se zločiny proti míru.
7. *„Spoluúčast na spáchání zločinu proti míru, válečného zločinu nebo zločinu proti lidskosti, jak jsou uvedeny v článku šestém, je zločinem podle mezinárodního práva.“*
- Sedmá zásada postihující spolupachatelství našla inspiraci v posledním odstavci článku 6 Statutu, na základě kterého Tribunál odsoudil několik obžalovaných

¹⁵³ MRÁZEK, Josef. *K boji s mezinárodní zločinností z hlediska mezinárodního práva*. Praha: Academia, 1979, s. 95.

z válečných zločinů a zločinů proti lidskosti, protože vydali rozkazy, jež měly za následek trestné činy, které obžalovaní osobně nespáchali.¹⁵⁴

¹⁵⁴ *Report of the International Law...*

Seznam použitých zdrojů

Monografie, sborníky a příručky

BOOT, Matcheld. *Genocide, crimes against humanity, war crimes: Nullum crimen sine lege and the subject matter jurisdiction of the international criminal court*. New York: Intersentia, 2002. 708 s.

CASSESE, Antonio. *International criminal law*. New York: Oxford University Press, 2008. 455 s.

CASSESE, Antonio. *International law*. 2. vydání. New York: Oxford University Press, 2005. 558 s.

CLOKIE, Hugh. *Behind the Headlines: Moscow Conference*. Toronto: Canadian Institute of International Affairs&Canadian Association for Adult Education, 1943. 28 s.

DAVIDSON, Eugene. *The Trial of the Germans: an account of the twenty-two defendants before the International Military Tribunal at Nuremberg*. Columbia: University of Missouri Press, 1997. 637 s.

EČER, Bohuslav. *Právo v boji s nacismem*. Brno: Zář, 1946. 57 s.

EČER, Bohuslav. *Vývoj a základy mezinárodního práva trestního*. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1948. 230 s.

GILBERT, M. Gustave. *Norimberský deník*. Praha: Mladá fronta, 1971. 472 s.

GINSBURGS, George., KUDRIAVTSEV, V. Nikolajevič. *The Nuremberg Trial and International Law*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers Group, 1990. 288 s.

HELLER, Kevin Jon. *The Nuremberg Military Tribunals and the origins of international criminal law*. New York: Oxford University Press, 2011. 509 s.

HISAKAZU, Fujita. The Tokyo Trial: Humanity's Justice v Victor's Justice. In GREENWOOD, Christopher, MCCORMACK, Timothy L.H (ed). *Beyond victor's justice?: the Tokyo War Crimes Trial revisited*. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2011, s. 3-22.

IRVING, David. *Nuremberg: the Last Battle*. London: Focal Point Publications, 1999, 377 s.

JACKSON, Robert H., DEAN, Gordon. *The case against the Nazi War criminals : opening statement for the United States of America and other documents*. New York: Knopf, 1946, 216 s.

KEENAN, B. Joseph. *Trial of Japanese War Criminals*. Washington: United States Government Printing Office, 1946. 104 s.

LEEB, Johannes., HEYDECKER, J. Joe. *Norimberský proces*. Praha: Ikar, 2007. 736 s.

LHOTSKÝ, Jan. *International Criminal Court: Jurisdiction over Genocide, Crimes against Humanity and War Crimes, including the Legal Regulation of the Crime of Agression*. Masarykova univerzita: Brno, 2012. 222 s.

MALEY, William. The Atmospherics of the Nuremberg Trial. In BLUMENTHAL, David, MCCORMACK, Timothy (ed). *The Legacy of Nuremberg: Civilising Influence or Institutionalised Vengeance?* Leiden: Koninklijke Brill nv, 2008, s. 3-12.

MARRUS, R. Michael. *The Nuremberg war crimes trial, 1945-46: a documentary history*. Boston: Bedford Books, 1997. 276 s.

MRÁZEK, Josef. *K boji s mezinárodní zločinností z hlediska mezinárodního práva*. Praha: Academia, 1979. 226 s.

NEUMANN, Franz, MARCUSE, Herbert, KIRCHHEIMER, Otto LAUDANI, Raffaele. *Secret reports on Nazi Germany: the Frankfurt School contribution to the war effort*. Princeton: Princeton University Press, 2013. 679 s.

NOVOTNÁ, Monika. *Život a dílo prof. JUDr. Bohuslava Ečera*. Brno: Masarykova univerzita, 1993. 5 s.

ONDŘEJ, Jan, ŠTURMA, Pavel, BÍLKOVÁ, Veronika, JÍLEK, Dalibor a kolektiv. *Mezinárodní humanitární právo*. Praha: C.H.Beck, 2010. 536 s.

PRITCHARD, R. John. *An Overview of the Historical Importance of the Tokyo War Trial*. Oxford: Nissan Institute of Japanese Studies, 1987. 27 s.

RÖLING, Bernard V. A. *The Tokyo judgment*. Amsterdam: APA-Univ. Press, 1977, 527 s.

RÖLING, Bernard V. A., CASSESE, Antonio. *Tokijský proces*. Praha: Mladá fronta, 1995. 181 s.

SANDS, Philipe. *From Nuremberg to Hague: The Future of International Criminal Justice*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. 192 s.

SELLARS, Kirsten. *"Crimes against peace" and international law*. New York: Cambridge University Press, 2013. 316 s.

ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002. 311 s.

TAKATORI, Yuki. The Tokyo War Crimes Trial. In CAREY, Henry F., MITCHELL, Stacey M. (ed). *Trials and Tribulations of International Prosecution*. Lanham.: Lexington Books, 2013, s. 167-179.

TAKAYANAGI, Kenzo. *The Tokio Trials and International Law*. Tokyo: Yuhikaku, 1948. 111 s.

TOTANI, Yuma. The Case against the Accused. In GREENWOOD, Christopher, MCCORMACK, Timothy L.H (ed). *Beyond victor's justice?: the Tokyo War Crimes Trial revisited*. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2011, s. 147-161.

WILLIAMS, Carrington. The Tokyo war crimes trial before the International Military Tribunal for the Far East. In CAREY, John, DUNLAP, V. William, PRITCHARD, R. John (ed). *International humanitarian law*. Ardsley, N.Y.: Transnational Publishers, 2003, s. 105– 159.

Elektronické prameny

177 (II). Formulation of the principles recognized in the Charter of the Nürnberg Tribunal and in the judgment of the Tribunal. [online]. Official Documents System of the United Nations [cit. 20. 1. 2015]. Dostupné z: <<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/038/84/IMG/NR003884.pdf?OpenElement>>

Geneva Convention (III) Relative to the Treatment of Prisoners of War; August 12, 1949 [online]. Yale Law School: Lillian Goldman Law Library 2008 [cit. 30.10. 2014]. Dostupné z: < http://avalon.law.yale.edu/20th_century/geneva03.asp>

Kellogg-Briand Pact 1928 [online]. Yale Law School: Lillian Goldman Law Library 2008 [cit. 4.11. 2014]. Dostupné z: < http://avalon.law.yale.edu/20th_century/kbpact.asp>

Nuremberg Trial Proceedings Vol. 1; Charter of the International Military Tribunal [online]. Yale Law School: Lillian Goldman Law Library 2008 [cit. 21.10. 2014]. Dostupné z: < <http://avalon.law.yale.edu/imt/imtconst.asp>>

Nuremberg Trial Proceedings Vol. IIndictment : Appendix A [online]. Yale Law School: Lillian Goldman Law Library 2008 [cit. 17.11. 2014]. Dostupné z: < <http://avalon.law.yale.edu/imt/counta.asp>>

Nuremberg Trial Proceedings Vol. 1. Indictment : Appendix C [online]. Yale Law School: Lillian Goldman Law Library 2008 [cit. 3.11. 2014]. Dostupné z: < <http://avalon.law.yale.edu/imt/countc.asp>>

Nuremberg Trial Proceedings Vol. 1 Indictment : Count Four [online]. Yale Law School: Lillian Goldman Law Library 2008 [cit. 7.11. 2014]. Dostupné z: < <http://avalon.law.yale.edu/imt/count4.asp>>

Nuremberg Trial Proceedings Vol. 1 Indictment : Count One [online]. Yale Law School: Lillian Goldman Law Library 2008 [cit. 7.11. 2014]. Dostupné z: <<http://avalon.law.yale.edu/imt/count1.asp>>

Nuremberg Trial Proceedings Vol. 1 Indictment : Count Three [online]. Yale Law School: Lillian Goldman Law Library 2008 [cit. 15.11. 2014]. Dostupné z: <<http://avalon.law.yale.edu/imt/count3.asp>>

Nuremberg Trial Proceedings Vol. 1 Indictment : Count Two [online]. Yale Law School: Lillian Goldman Law Library 2008 [cit. 31.10. 2014]. Dostupné z: <<http://avalon.law.yale.edu/imt/count2.asp>>

Nuremberg Trial Proceedings Vol. 1; London Agreement of August 8th 1945 [online]. Yale Law School: Lillian Goldman Law Library 2008 [cit. 21.10. 2014]. Dostupné z: <<http://avalon.law.yale.edu/imt/imtchart.asp>>

Nuremberg Trial Proceedings Vol. 1; Rules of Procedure [online]. Yale Law School: Lillian Goldman Law Library 2008 [cit. 21.10. 2014]. Dostupné z: <<http://avalon.law.yale.edu/imt/imtrules.asp>>

RC/Res.6, The Crime of Aggression. [online]. International Criminal Court [cit. 23. 1. 2015]. Dostupné z: <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/asp_docs/Resolutions/RC-Res.6-ENG.pdf>

Report of the International Law Commission on its Second Session, 5 June to 29 July 1950. [online]. United Nations – Office of Legal Affairs [cit. 20.1. 2015]. Dostupné z: <http://legal.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_34.pdf>

RESOLUTION 955 (1994) Adopted by the Security Council at its 3453rd meeting on 8 November 1994 [online]. United Nations – International Criminal Tribunal for Rwanda [cit. 23. 1. 2015]. Dostupné z: <http://www.unictt.org/sites/unictt.org/files/legal-library/941108_res955_en.pdf>

Resolution adopted by the General Assembly, 260 (III). of 9 December 1948 [online]. Documents System of the United Nations [cit. 20. 1. 2015] Dostupné z: <[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/260\(III\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/260(III))>

Rome Statute of the International Criminal Court [online]. International Criminal Court [cit. 23. 1. 2015]. Dostupné z: <http://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf>

The Berlin (Potsdam) Conference, July 17-August 2, 1945. Protocol of the Proceedings, August 1, 1945 [online]. Yale Law School: Lillian Goldman Law Library 2008 [cit. 30.10. 2014]. Dostupné z: <http://avalon.law.yale.edu/20th_century/decade17.asp>

The Influence of the Nuremberg Trial on International Criminal Law [online]. Robert H. Jackson [cit. 21. 1. 2015]. Dostupné z: <<http://www.roberthjackson.org/the-man/speeches->

articles/speeches/speeches-related-to-robert-h-jackson/the-influence-of-the-nuremberg-trial-on-international-criminal-law/>

The Moscow Conference; 1943 [online]. Yale Law School: Lillian Goldman Law Library 2008 [cit. 9.10. 2014]. Dostupné z: <<http://avalon.law.yale.edu/wwii/moscow.asp>>

Updated Statute of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia. [online]. United Nations – International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia [cit. 23. 1. 2015]. Dostupné z: <http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_sept09_en.pdf>

Odborné články

BARRETT, John. Q. The Nuremberg Role of Justice Robert H. Jackson. *Washington University global studies law review*, 2007, roč. 6, č. 1, s. 511-516.

ČERNÁ, Dagmar. Norimberský proces. *Acta Universitatis Carolinae. Studia territorialia, Supplementum*. 2010, roč. 1, č. 2. s. 9-63.

ENHOLM, Donald K. Robert Taft and Nuremberg: The verdict of time. *Communication Studies*, 2000, roč. 51, č. 1, s. 35-54.

FINCH, George A. The Nuremberg Trial and International Law. *The American Journal of International Law*, 1947, roč. 41, č. 1. s. 20-37.

KELSEN, Hans. Collective and Individual Responsibility in International Law with Particular Regard to the Punishment of War Criminals. *California Law Review*, 1943, roč. 31, č. 5, s. 530– 571.

LEVENTHAL, Harold, HARRIS, Sam., WOOLSEY, M. John Jr., FARR, F. Warren. The Nuernberg Verdict. *Harvard Law Review*, 1947, roč. 1946-1947, č. 60, s. 857-907.

PHILLIPS, Orie L., DEUTSCH, Eberhard P. Pitfalls of the Genocide Convention . *American Bar Association Journal*, 1970, roč. 56, č. 7, s. 641– 646.

RADIN, Max. Justice at Nuremberg. *Foreign Affairs*, 1946, roč. 24, č. 3, s. 369– 384.

SHNAYERSON, Robert. Judgment at Nuremberg. *Smithsonian*, 1996, roč. 27, č. 7, s. 124– 141.

Shrnutí

Diplomová práce se zabývá Norimberským a tokijským procesem, oba dva procesy srovnává a hodnotí vliv Norimberského procesu na mezinárodní právo. Norimberský proces s nacistickými zločinci proběhl po druhé světové válce před Mezinárodním vojenským soudním dvorem v Norimberku, historicky prvním mezinárodním trestním tribunálem svého druhu. Pravidla pro řízení před soudním dvorem upravoval Statut Mezinárodního vojenského soudního dvora. Podle tohoto dokumentu měl Norimberský tribunál jurisdikci ve vztahu k spiknutí, zločinům proti míru, válečným zločinům a zločinům proti lidskosti.

Znění Statutu Norimberského tribunálu z velké části převzal Mezinárodní vojenský tribunál pro Dálný východ, vzhledem k místu konání tribunálu dostal název Tokijský statut. Tokijský tribunál vznikl po skončení války v Pacifiku za účelem soudit a potrestat válečné zločince Dálného východu.

Z dědictví Norimberského procesu čerpá mezinárodní právo napříč druhou polovinou 20. století až do dnešní doby, z jeho podnětu vznikly důležité právní dokumenty, jako například Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia či práce Komise pro mezinárodní právo nazvaná Zásady mezinárodního práva, uznané ve Statutu Norimberského tribunálu a jeho rozsudku. Norimberským statutem se, kromě tribunálu v Tokiu, inspirovaly i ad hoc tribunály OSN založené v 90. letech a konečně i Mezinárodní trestní soud.

Summary

This master's thesis deals with the Nuremberg and Tokyo Trials, compares these trials and assesses the impact of the Nuremberg Trial on international criminal law. The Nuremberg Trial of Nazi war criminals took place after the Second World War before the International Military Tribunal at Nuremberg (IMT), so far the first international criminal tribunal of its kind. The rules of procedure before the court were established by the Charter of the International Military Tribunal. According to the Charter, the IMT had jurisdiction over acts of conspiracy, crimes against peace, war crimes and crimes against humanity.

The Charter of the IMT became a source of great inspiration for the constitution and operation of the International Military Tribunal for the Far East (IMTFE) with its Tokyo Charter. The IMTFE was constituted after the Pacific War in order to judge and punish the major war criminals in the Far East.

The legacy of the Nuremberg Trial influenced the course of international criminal law during the second half of the 20th century up to the present day. The IMT gave an impulse for drawing up important legal documents, such as the Convention on Genocide or the Nuremberg principles created by the International Law Commission. Besides the IMTFE, the Charter of the IMT inspired also the United Nations ad hoc tribunals, set up in the 90's and the permanent judicial body dealing with international criminality – the International Criminal Court.

Klíčová slova / Key words

Mezinárodní vojenský soudní dvůr / International Military Tribunal

Mezinárodní vojenský tribunál pro Dálný východ / International Military Tribunal for the Far East

zločiny proti míru / crimes against peace

válečné zločiny / war crimes

zločiny proti lidskosti / crimes against humanity

spiknutí / conspiracy

retroaktivita / retroactivity

nullum crimen sine lege / nullum crimen sine lege

nulla poena sine lege / nulla poena sine lege

váleční zločinci / war criminals

nacismus / Nazism

mezinárodní právo trestní / international criminal law

Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia / Convention on Genocide

Norimberské principy / Nuremberg principles

Nařízení č. 10 Spojenecké kontrolní rady / Control Council Law No. 10

Všeobecná deklarace lidských práv/ The Universal Declaration of Human Rights

Ženevská úmluva IV – Úmluva o ochraně civilních osob za války / Fourth Geneva Convention

Mezinárodní trestní soud / International Criminal Court

ad hoc tribunály / ad hoc tribunals

Mezinárodní tribunál pro bývalou Jugoslávii / International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia

Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu / International Criminal Tribunal for Rwanda